

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA ŠOLSTVO IN ŠPORT

Naložba v vašo prihodnost
OPERACIJO DELNO FINANCIRA EVROPSKA UNIJA
Evropski socialni sklad

INŠTITUT ZA KRIMINOLOGIJO
pri Pravnih fakultetah v Ljubljani

OBRAVNAVANJE NASILJA V DRUŽINI

Priročnik za zaposlene
v vzgojno-izobraževalnih
zavodih

Katja Filipčič
Ingrid Klemenčič

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA ŠOLSTVO IN ŠPORT

Naložba v vašo prihodnost
OPERACIJO DELNO FINANCIRA EVROPSKA UNIJA
Evropski socialni sklad

INŠTITUT ZA KRIMINOLOGIJO
pri Pravni fakulteti v Ljubljani

OBRAVNAVANJE NASILJA V DRUŽINI

Priročnik za zaposlene v vzgojno–izobraževalnih zavodih

Katja Filipčič

Ingrid Klemenčič

Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani

Ljubljana, 2011

Naslov:

Obravnavanje nasilja v družini: priročnik za zaposlene v
vzgojno–izobraževalnih zavodih

Avtorici:

Katja Filipčič, Ingrid Klemenčič

Izdajatelj:

Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani, Poljanski nasip 2,
Ljubljana

Naklada: 2200 izvodov

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo za šolstvo in šport RS. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete: »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja«; prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja« ter javnega razpisa »Sofinanciranje profesionalnega usposabljanja strokovnih delavcev v vzgoji in izobraževanju za prepoznavanje in preprečevanje nasilja v letih od 2010 do 2012«.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji

Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

343.62(035)

FILIPČIČ, Katja

Obravnavanje nasilja v družini : priročnik za zaposlene v
vzgojno-izobraževalnih zavodih / avtorici Katja Filipčič, Ingrid
Klemenčič. - 1. natis. - Ljubljana : Inštitut za kriminologijo pri
Pravni fakulteti, 2011

ISBN 978-961-6503-17-4

1. Klemenčič, Ingrid

254367744

KAZALO

ZAKAJ JE POMEMBNO, DA ŠOLA PREPOZNA NASILJE V DRUŽINI IN POMAGA OTROKU	5
OBSEG NASILJA V DRUŽINI	9
OBLIKE NASILJA V DRUŽINI IN KAKO JIH PREPOZNATI . . .	11
Kaj je nasilje v družini	11
Kako prepoznati, da je otrok žrtev nasilja v družini	15
Kako ravnati, ko zaznamo znamenja nasilja v družini	16
PREGLED ZAKONSKIH PODLAG ZA POMOČ OTROKU – ŽRTVI NASILJA	19
Izhodišča, na katerih je zasnovan Pravilnik o obravnavi nasilja v družini za VIZ	20
Temeljne značilnosti Pravilnika o obravnavi nasilja v družini za VIZ	21
KORAKI PRI OBRAVNAVI NASILJA V DRUŽINI	25
Informacije o nasilju v družini	25
Obvestilo šolski svetovalni službi in izdelava zapisa	25
V nujnih primerih takojšnje obvestilo CSD	25
Pogovor z otrokom	26
Posredovanje suma o nasilju drugim institucijam	27
Sklic internega tima	27
Delovanje internega tima	28
ZAPIS DOGODKA	31

NALOGE ZAPOSLENIH V VIZ	37
Vodstvo šole – ravnatelj	37
Svetovalna služba	38
Razrednik / vzgojitelj otroka	39
Drugi strokovni delavci	40
Grafični prikaz nalog iz Pravilnika	41
 PRIJAVLJANJE SUMA NASILJA V DRUŽINI	 43
 SODELOVANJE VIZ Z DRUGIMI INSTITUCIJAMI	 47
Sodelovanje s centri za socialno delo	47
Sodelovanje s policijo, tožilstvom in sodiščem	49
 ZBIRANJE IN HRAMBA PODATKOV O OBRAVNAVANJU OTROKA – ŽRTVE NASILJA	 53
 PRILOGE	 57

ZAKAJ JE POMEMBNO, DA ŠOLA PREPOZNA NASILJE V DRUŽINI IN POMAGA OTROKU

Ni dvoma, da ima vsak otrok pravico, da se razvija v varnem, nenasilnem okolju, ima pravico, da je »varen, močan in svoboden«¹. Otrok/mladostnik pa preživi velik del svojega vsakdana v različnih izobraževalnih ustanovah, institucijah ali raznoterih socialnih okoljih z različnimi strokovnimi delavci. Strokovni delavci v omenjenih institucijah so mu varnost dolžni zagotoviti in ga ustrezno zaščititi. Če želijo otroku omogočiti optimalen psihofizični razvoj in ga zaščititi pred morebitnimi zlorabami, pa je potrebno poskrbeti, da so strokovni delavci ustrezno opremljeni z znanjem, da imajo na voljo protokole ravnanja v primeru, ko se srečajo z otrokom - žrtvijo zlorabe in ne nazadnje tudi z ostalimi člani družine, tudi s storilcem. Le tako bodo odzivi ustrezni za otroka in situacije manj obremenjujoče za strokovnega delavca, ki se sreča z zlorabljenim posameznikom ali vedenji, ki so posledica zlorabe. Zakon o preprečevanju nasilja v družini (v nadaljevanju bomo zanj uporabljali kratico ZPND) v 5. členu pravi: »Če je žrtev nasilja otrok, imajo koristi in pravice otroka prednost pred koristmi in pravicami drugih udeleženk oziroma udeležencev postopka.« Nedvomno drži! Vendar pa morajo biti tudi strokovni delavci »varni, močni in svobodni«². To jim omogočata znanje in jasen sistem pomoči otroku, ki deluje tudi v praksi in ni le del nekega pravilnika ali zakona.

Pomoč v šoli in pomoč drugih institucij v sodelovanju s šolo bosta otroku, ki doživlja nasilje v družini, ustvarili občutek razumevanja in varnosti. Učitelji in vzgojitelji tako postanejo odrasli, ki jim otrok zaupa in ki lahko spremenijo njegovo življenje. Brez učinkovitega sodelovanja institucij pri pomoči otroku, ki je žrtev nasilja, bo otroka zloraba v otroštvu zaznamovala za vse življenje na naslednje načine:

1. Doživljanje nasilja v družini otroke zaznamuje s hudimi psihičnimi posledicami, ki se kažejo v njihovem vedenju, načinu komuniciranja ter doživljanju sebe in drugih. Otroci, ki so izkusili nasilje v lastnem domu, so obremenjeni z občutki manjvrednosti, imajo slabo samopodobo, so nesamozavestni, ne zaupajo sebi in drugim, nimajo občutka varnosti, počutijo se drugačne, zaznamovane, niso večji sproščenega navezovanja stikov in vzpostavljanja odnosov. Posledice

¹ Štirn M.: CAP – Projekt za preventivo zlorabe otrok, Ljubljana, Open Society Institute Slovenia 1999

² Prav tam

nasilja so lahko tudi depresija, motnje spanja (močenje postelje, nočne more), prehranjevalne motnje, različni strahovi, samodestruktivnost, nasilje³.

2. Otroci, žrtve nasilja v družini, se težje koncentrirajo pri učenju, dosegajo slabše uspehe v šoli in imajo težave z navezovanjem stikov z vrstniki. Tuje empirične raziskave so pokazale, da so otroci, ki so neposredne žrtve nasilja v družini (ali odraščajo v družini, kjer eden od staršev izvaja nasilje nad drugim), pogostejše nasilni nad vrstniki v šoli, prav tako pa so pogostejše žrtve vrstniškega nasilja⁴. Leta 2009 pa je Inštitut za kriminologijo navedeno trditev empirično potrdil tudi z raziskavo⁵, opravljeno v Sloveniji; med osnovnošolci, učenci tretje triade, nasilje v družini več kot podvoji verjetnost za udeležbo v vrstniškem nasilju (verjetnost, da bo otrok izvajal nasilje, ga sam doživel ali oboje).

Tabela: Povezava med nasiljem v družini in nasiljem v šoli (učenci so lahko zanikali ali potrdili trditev »tam, kjer sem doma, ni nasilja«)

	Nevpleteni v nasilje v šoli (N=84)	Učenci, ki so bili le žrtve nasilja v šoli (N=142)	Učenci, ki so bili le povzročitelji nasilja v šoli (N=40)	Učenci, ki so bili hkrati žrtve in povzročitelji nasilja v šoli (N=181)	S k u p a j (N=447)
»Tam, kjer sem doma, ni nasilja«	89 %	79 %	74 %	70 %	76,5 %
Nasilja doma ne zanikajo	11 %	21 %	26 %	30 %	23,5 %

3. Otroci, ki so žrtve nasilja v družini, imajo pogostejše vedenjske težave, ki se kažejo tudi v izvrševanju kaznivih dejanj že v mladostnosti in pogostejše izvršujejo kazniva dejanja tudi potem, ko odrastejo. Povezava med zlorabo v otroštvu in izvrševanjem kaznivih dejanj je bila empirično dokazana v številnih ameriških raziskavah. Naj za ponazoritev te povezave, imenovane tudi »krog nasilja«, navedemo le dve ugotovitvi:

³ Horvat D.: Pomoč otrokom, ki preživljajo nasilje v družini, Ciciban 2008, <http://www.mladinska.com/ciciban>

⁴ Baldry A.C.: Bullying in schools and exposure to domestic violence, Child Abuse and Neglect, No. 7, 2003, 713-732

⁵ Naslov projekta: »Upoštevanje čustev pri prepoznavanju, obravnavanju in preprečevanju nasilnega ravnanja v šoli«. (Nosilec projekta: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani, 2008-2010. Konzorcijski partnerji projekta: Osnovna šola Ljudski vrt, Osnovna šola Martin Kores, Osnovna šola Mirana Jarca, Osnovna šola Rodica. Zunanji partnerji projekta: Šola za ravnatelje, Varuh človekovih pravic RS, Zavod RS za šolstvo. Projekt sta sofinancirala Evropski socialni sklad in Ministrstvo za šolstvo in šport RS.)

- statistike socialnih služb v ZDA kažejo, da so 4% otrok žrtve različnih zlorab v družinah. Med mladoletnimi storilci kaznivih dejanj je bilo žrtev nasilja v družini 66% fantov in 39% deklet⁶;
- v raziskavo je bilo zajetih 1.575 otrok; v eksperimentalni skupini je bilo 908 otrok, ki jih je sodišče obravnavalo zaradi nasilja v družini, v kontrolni skupini pa 667 otrok, glede katerih ni bilo podane uradne prijave zlorab v družini. Večina oseb iz obeh skupin ni izvršila kaznivega dejanja ne v obdobju mladoletnosti in tudi ne kot odrasle osebe. Vendar pa je nasilje v družini povečalo verjetnost za mladoletniško delinkventnost za 53%, za nasilno kriminaliteto v odrasli dobi pa za 38%⁷.

4. Otroci, ki so žrtve nasilja v družini, se po spoznanjih teorije socialnega učenja »naučijo« na stres v družini odzivati z nasiljem, zviša se jim toleranca za nasilje, sprejmejo nasilno vedenje moških kot primeren vzorec vedenja v partnerskih odnosih, vzgojo z nasiljem pa kot ustrezno vzgojno metodo – nasilje v družini se prenaša z ene generacije na drugo. V obsežni ameriški raziskavi, ki je zajela več kot 8.000 ameriških družin, so avtorji ugotovili, da starši, ki so bili v otroštvu pogosto fizično kaznovani, tudi sami pogosteje fizično kaznujejo otroke ali jih trpinčijo na drugačen način⁸. Druga raziskava pa je potrdila, da ženske, ki so bile v otroštvu priče nasilju med staršema, pogosteje postanejo žrtve agresivnega vedenja partnerja kot ženske, ki nimajo takšne izkušnje iz otroštva⁹.

⁶ Wiebush R., Freitag R., Baird C.: Preventing delinquency through improved child protection services, OJJDP, Juvenile Justice Bulletin, July 2001

⁷ Fagan A.A.: The relationship between adolescent physical abuse and criminal offending: support for an enduring and generalized cycle of violence, Journal of Family Violence, 2005/5, str. 279-290

⁸ Straus M.A.: The National Family Violence Surveys, v: Straus M.A., Gelles R.J.(eds.): Physical Violence in American Families, 1995, str. 3-16

⁹ Cappell C., Heiner R.B.: The Intergenerational Transmission of Family Aggression, Journal of Family Violence 1990, vol.5, št.2, str.135-152

OBSEG NASILJA V DRUŽINI

Razsežnost nasilja v družini lahko zgolj ocenjujemo, saj uradne statistike zajamejo le tiste primere, ko se žrtve same odločijo spregovoriti in poiskati pomoč ali pa so zaposleni v določenih organih in organizacijah prepoznali nasilje. V tujini, predvsem v ZDA, izvajajo obsežne ankete, iz katerih nato sklepajo, kolikšen je obseg nasilja v družini. Ena od takšnih raziskav ugotavlja, da

- od 15 do 25% otrok doživi spolno zlorabo (med njimi močno prevladujejo deklice),
- da je v družinah psihično trpinčenih (kot samostojna oblika nasilja in ne spremljevalec drugih oblik nasilja) od 7 do 11% otrok (dečki so enako pogosto žrtve kot deklice),
- da je večina otrok vsaj enkrat v otroštvu deležna fizičnega nasilja.

Podatke o obsegu nasilja v družini (nad otroki in odraslimi) v Sloveniji črpamo iz treh virov:

1. Uradne statistike

Edini organ v Sloveniji, ki že nekaj let vodi uradno statistiko nasilja v družini, je policija. Od leta 1999 pri vsakem zaznanem kaznivem dejanju opredeli tudi razmerje med storilcem in oškodovancem. Tako je policija v letu 2000 zaznala 3084 kaznivih dejanj nasilja v družini, njihovo število je v naslednjih letih naraščalo in v letu 2009 doseglo število 6807¹⁰. Storilci kaznivih dejanj z elementi nasilja v družini so bili v 88% moški, v 12% ženske (večina teh je bila nasilnih nad otroki)¹¹. Te številke kaznivih dejanj zajemajo torej vsa nasilna kazniva dejanja, storjena proti osebi v bližnjem razmerju in ne le nasilja nad otroki. Policija pa letno obravnava še med 4.000 in 5.000 prekrškov z elementi nasilja v družini.

Iz navedenih policijskih podatkov izhaja, da se je v zadnjih desetih letih število zaznanih primerov nasilja podvojilo. Ta podatek seveda ne more voditi do zaključka, da nasilje v družini v Sloveniji narašča, saj so razlogi za porast prijavljenih primerov lahko različni (med njimi je nedvomno najpomembnejši

¹⁰ Podatki Ministrstva za notranje zadeve (www.policija.si)

¹¹ Robnik S., Skornšek-Pleš T., Veselič Š.: Nasilje nad ženskami v družini – analiza stanja. Ljubljana: Društvo za nenasilno komunikacijo, Strokovni svet za problematiko nasilja 2003

večja senzibilnost strokovne in laične javnosti za prepoznavanje nasilja in posledično tudi večja pripravljenost žrtev, da prijavljajo nasilje organom pregona).

2. Statistike nevladnih organizacij

Nevladna organizacija Društvo SOS telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja, ki deluje od leta 1989, prejme na dan povprečno 13 klicev. Leta 2000 so prejeli 5179 klicev, leta 2001 – 6291 klicev, leta 2002 – 4876 klicev, leta 2003 – 4867 klicev, leta 2004 – 6372 klicev, leta 2005 – 5055 klicev in v letu 2006 – 4885 klicev. Telefonska linija je odprta 10 ur na dan ob delavnikih in 4 ure dnevno ob sobotah, nedeljah in praznikih¹².

3. Raziskave

Leta 2009 je bila v Sloveniji izvedena obsežna raziskava o nasilju v družini nad ženskami (v anketo je bilo zajetih 752 žensk). Njene temeljne ugotovitve so: vsaka druga ženska (56,6%) je od dopolnjenega 15. leta starosti doživela eno od oblik nasilja - najpogosteje so doživljale psihično nasilje (49,3%), potem fizično (23%), premoženjsko (14,1), omejevanje gibanja (13,9) in spolno nasilje (6,5%)¹³.

Tako ženske kot moške pa je zajemala raziskava o obsegu nasilja v družini iz leta 2005 (v raziskavo je bilo zajetih 1006 oseb). Na vprašanje, ali ste osebno doživeli nasilje v družini, je pritrdilno odgovorilo 23,7 % anketiranih. Med tistimi, ki so osebno doživeli izkušnjo nasilja v družini, je 73 % vprašanih izjavilo, da se je to zgodilo v družini, v kateri so odraščali; 38,6 % anketiranih pa je izjavilo, da se je to zgodilo v družini, v kateri so živeli kot odrasle osebe (nekaj jih ima torej izkušnjo nasilja tako iz otroštva kot tudi iz partnerskega odnosa)¹⁴.

Center za socialno psihologijo in študije mladine na Fakulteti za družbene vede Univerze v Ljubljani je v raziskavi »Mladina 98« (na vzorcu 1687 učencev in učenk osmih razredov osnovnih šol v Sloveniji) zajel tudi vprašanje o nasilju v družinah mladih. Rezultati so pokazali, da osmošolci in osmošolke v vsaki peti družini doživljajo nasilje kot problem (zelo velik in srednje velik) v svojih družinah¹⁵.

¹² <http://www.drustvo-sos.si>

¹³ Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti: Nacionalna raziskava o obsegu nasilja v zasebni sferi in partnerskih odnosih (prvi del raziskave dostopen na: www.uem.gov.si)

¹⁴ Sedmak M., Kralj A., Medarič Z., Simčič B.: Nasilje v družinah v Sloveniji, Rezultati raziskave, Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče Koper 2006

¹⁵ Ule M., Renner T., Mencin Čepelak M., Tivadar B.: Socialna ranljivost mladih, Ministrstvo za šolstvo in šport RS, Urad RS za mladino, Založba Aristej 2000

OBLIKE NASILJA V DRUŽINI IN KAKO JIH PREPOZNATI

Anketa¹⁶, ki je bila narejena med triindvajsetimi strokovnimi delavci osnovne šole kaže, da le-ti sicer poznajo določene znake nasilja v družini, zlasti tiste, ki se pojavljajo ob fizičnem nasilju in so bolj ali manj vidni, vendar pa menijo, da imajo s tega področja premalo znanja. Nekoliko več znanj imajo svetovalni delavci. Zato na začetku priročnika, predno začnemo z razlago oziroma uporabo Pravilnika o obravnavi nasilja v družini za VIZ, ob pravni opredelitvi nasilja v družini iz ZPND predstavimo nekaj najbolj pogostih oziroma tipičnih znakov za vsako od oblik nasilja. Pri otroku, ki je žrtev katerekoli oblike nasilja, se posledice izkazujejo na zelo različne načine. Nekatere so vidne navzven, na primer poškodbe, medtem ko so globlje, npr. čustvene posledice, navadno skrite in jih težje opazimo.

Kaj je nasilje v družini

Nasilje v družini zajema zelo različne oblike in različno intenzivna ravnanja z različnimi posledicami. Pogosto je opredelitev nekega ravnanja kot nasilje odvisna tudi od subjektivne predstave posameznikov (povzročiteljev nasilja, žrtev, opazovalcev) o primernosti določenih medsebojnih odnosov, ki izhajajo iz subjektivne predstave o vlogi družinskih članov in splošnih vrednot posameznika. Predvsem pri vzgoji otrok se lahko dojemanja glede dopustnih vzgojnih metod zelo razlikujejo; vzgojo z občasnimi klofutami bo nekdo označil za neprimerno in otroku škodljivo in zato jo bo štel za obliko nasilja, drugi pa za dosledno vzgojo z upoštevanjem postavljenih meja, ki bo otroku omogočila, da se bo razvil v zdravo osebnost. In stvari res niso »črno – bele«. Izhajati pa je treba iz tega, da so vse oblike in intenzivnosti nasilja predvsem nasilje. Res pa je, da je potrebno posege

¹⁶ Klemenčič I.: Zloraba – kako ravnati? Smernice ravnanja, ko se v šoli srečamo z zlorabljenim učencem, v: Pavlovič Z. (ur.), Filipčič K. (ur.), Rutar Leban T. (ur.): Detekcija in reakcija na pojave slabega ravnanja z otrokom - novo obdobje?, Ljubljana, Pedagoški inštitut 2008. Anketiranih je bilo 23 kolegic (učiteljic razredne stopnje, učiteljic predmetne stopnje in treh svetovalnih delavk), ki so zaposlene v šoli v povprečju 18 let. Od tega se le štiri kolegice še niso srečale z zlorabo. Prevladuje sicer fizična in čustvena zloraba, vendar pa tudi pogostost spolne zlorabe ni majhna; stik z otrokom, ki je bil žrtev spolne zlorabe, je imelo sedem strokovnih delavk. Na vprašanje, ali prepoznajo znake zlorabe, jih sicer večina odgovori pritrdilno, vendar jih le nekatere znajo naštet. Pri svetovalnih delavkah je teoretično znanje dobro.

države v družino zaradi takšnih vzgojnih metod prilagoditi okoliščinam, v katerih se takšna ravnanja izvajajo, njihovi pogostosti in intenzivnosti.

Delovanje države (policije, sodišč, centrov za socialno delo, vzgojno–izobraževalnih zavodov) ne sme biti prepuščeno subjektivni opredelitvi strokovnih delavcev nekega ravnanja kot nasilja, ampak mora država s pravnimi pravili in definicijami preseči subjektivne ocene. Bistveni element pravne države je namreč enakost vseh pred zakonom in zagotavljanje enake stopnje pravne varnosti vsem. Da bo država izpolnjevala ta cilj, mora določena ravnanja opredeliti v pravnih pravilih, s pravnimi pravili zavezati organe k enakemu delovanju in ustvariti pogoje (kadrovske, finančne) za učinkovito izvajanje pravil. Pravne definicije pa so vedno bolj ali manj abstraktne, saj ni mogoče pričakovati, da bi neka pravna opredelitev zajela vse mogoče nasilne situacije, v katerih se lahko znajde posameznik.

ZPND je bil sprejet leta 2008 in je prvi zakon, ki je opredelil nasilje v družini in njegove oblike. Iz prej navedenih razlogov pa so oblike nasilja v ZPND opredeljene splošno in le z njihovimi temeljnimi značilnostmi (3. člen ZPND). Zakon jih enotno opredeljuje ne glede na starost žrtve (enaka opredelitev značilnosti oblik nasilja, če je žrtev otrok ali odrasla oseba). Za strokovne delavce je takšna (neizogibno splošna) opredelitev temeljni okvir za odločanje, ali gre v posameznem primeru za nasilje. Trem, že dlje časa poznanim in prepoznanim oblikam nasilja pri nas (fizično, spolno, psihično) zakon dodaja še dve obliki, ki jih kot samostojni obliki nasilja poudarja strokovna literatura šele v zadnjih dveh desetletjih. To je ekonomsko nasilje in zanemarjanje dolžne skrbi. Žrtve slednjega so najpogostejše otroci ter starejši in invalidni družinski člani. ZPND posebej ne navaja, da so tudi grožnje z npr. fizičnim nasiljem nasilje v družini, saj so grožnje zajete v psihičnem nasilju. Posebej tudi ni navedeno, da morajo biti nasilna dejanja izvršena naklepno oziroma namerno; opredelitev nasilnih dejanj izhaja iz doživljanja žrtve in njene potrebe po pomoči, ki izhaja iz tega doživljanja, pri čemer odnos nasilneža do njegovega nasilnega ravnanja ni pomemben. Tako gre za nasilje, če npr. starši telesno kaznujejo otroka ob vsaki slabi oceni, čeprav tako ravnajo v prepričanju, da je to dobro za otroka in da je to celo njihova »starševska dolžnost«.

V nadaljevanju navajamo (uokvirjeno) zakonske opredelitve nasilja v družini iz 3. člena ZPND, pri vsaki od oblik pa dodajamo njihove najbolj tipične znake, kadar so žrtve otroci.

Nasilje v družini (v nadaljnjem besedilu: nasilje) je vsaka uporaba fizičnega, spolnega, psihičnega ali ekonomskega nasilja oziroma opustitev dolžne skrbi proti družinskemu članu iz prejšnjega člena (v nadaljnjem besedilu: žrtve) ne glede na starost, spol ali katerokoli drugo osebno okoliščino žrtve ali povzročiteljice oziroma povzročitelja nasilja (v nadaljnjem besedilu: povzročitelj nasilja). – ZPND, 1. odstavek 3. člena

Ob tej splošni opredelitvi nasilja v družini naj še dodamo, da ZPND določa tudi »krog« družinskih članov; čeprav raziskave kažejo, da so najpogostejše žrtve nasilja v družini ženske in otroci, se ZPND ne omejuje samo na njihovo varstvo. V 2. členu našteva družinske člane¹⁷, ki so lahko udeleženi v nasilju v družini ne glede na njihovo starost, spol ali druge osebne okoliščine tako na strani žrtve kot tudi povzročitelja. To npr. med drugim pomeni, da opredelitev »krvni sorodnik v ravni vrsti« zajema tako mladoletne otroke kot tudi starše (torej tudi starejše osebe); in da so žrtve in povzročitelji nasilja lahko tako ženske kot moški; da povzročitelj nasilja ne more opravičevati svojega ravnanja npr. s pripadnostjo kakšni verski skupini. Nobena osebna lastnost žrtve ali povzročitelja nasilja torej ne more opravičiti ali upravičiti nasilnih ravnanj.

Fizično nasilje je vsaka uporaba fizične sile, ki družinskemu članu povzroči bolečino, strah ali ponižanje, ne glede na to, ali so nastale poškodbe. – ZPND, 2. odstavek 3. člena

Nekatere oblike fizičnega nasilja:

- udarjanje z roko ali različnimi predmeti,
- lasanje,
- odpiranje, »butanje ob steno«.

¹⁷ ZPND v 2. členu opredeljuje kot družinske člane naslednje osebe:

- zakonec ali zunajzakonska partnerica oziroma partner, bivši zakonec ali bivša zunajzakonska partnerica oziroma partner,
- partnerica oziroma partner ali bivša partnerica oziroma partner v registrirani istospolni partnerski skupnosti,
- krvna sorodnica oziroma sorodnik v ravni vrsti,
- krvni sorodniki v stranski vrsti do vštetega tretjega kolena,
- sorodnik po svaštvu do vštetega drugega kolena,
- posvojiteljica oziroma posvojitelj in posvojenka oziroma posvojenec,
- rejnica oziroma rejnik in rejenka oziroma rejenec,
- skrbnica oziroma skrbnik in varovanka oziroma varovanec,
- osebe, ki imajo skupnega otroka,
- osebe, ki živijo v skupnem gospodinjstvu.

Spolno nasilje so ravnanja s spolno vsebino, ki jim družinski član nasprotuje, je vanje prisiljen ali zaradi svoje stopnje razvoja ne razume njihovega pomena. – ZPND, 3. odstavek 3. člena

Nekatere oblike spolnega nasilja:

- spolno občevanje z otrokom (tudi če se otrok s tem strinja ali mu vsaj ne nasprotuje),
- neprimerno dotikanje,
- otrok se mora dotikati spolnih organov odrasle osebe,
- odrasli prisili otroka v gledanje pornografskih filmov.

Psihično nasilje so ravnanja, s katerimi povzročitelj nasilja pri družinskem članu povzroči strah, ponižanje, občutek manjvrednosti, ogroženosti in druge duševne stiske. – ZPND, 4. odstavek 3. člena

Nekateri oblike psihičnega nasilja:

- otrok je deležen zaničevalnih in žaljivih izrazov,
- vpitje,
- izsiljevanje,
- grožnje s fizičnim nasiljem,
- namensko zanemarjanje otrokovih čustvenih potreb.

Ekonomsko nasilje je neupravičeno nadzorovanje ali omejevanje družinskega člana pri razpolaganju z dohodki oziroma upravljanju s premoženjem, s katerimi družinski član samostojno razpolaga oziroma upravlja ali neupravičeno omejevanje razpolaganja oziroma upravljanja s skupnim premoženjem družinskih članov. – ZPND, 5. odstavek 3. člena

Ekonomsko nasilje ni pogosta oblika nasilja nad otroki, saj otroci praviloma nimajo lastnega premoženja. Tako se ta oblika nasilja kaže lahko pri otrocih, ki npr. prejemajo pokojnino po umrlem staršu, pa jo starš, ki skrb za otroka, ne namenja otrokovim potrebam, ampak izključno lastnim in so zato otrokove potrebe zapostavljene.

Zanemarjanje je oblika nasilja, kadar oseba opušča dolžno skrb za družinskega člana, ki jo potrebuje zaradi bolezni, invalidnosti, starosti ali drugih osebnih okoliščin. – ZPND, 6. odstavek 3. člena

Nekatere oblike zanemarjanja:

- neustrezno prehranjevanje,
- pomanjkljiva skrb za otrokovo zdravje,
- pomanjkljiva skrb za urejenost otrokovih oblačil in higiene,
- onemogočanje, da se otrok izobražuje.

Otroci so lahko žrtve vseh naštetih oblik nasilja. Enako škodljivo za otrokov razvoj pa je tudi zavedanje otroka, da nasilje neposredno doživlja kak drug družinski član, saj je zaradi tega prestrašen, takšno družinsko okolje pa je neprimerno za njegov pravilen razvoj, učenje vrednot, oblikovanje pozitivne samopodobe in učenje socialnih veščin. Zato je ZPND sprejel širšo opredelitev nasilja v družini z namenom posebne zaščite otrok:

Otrok je žrtev nasilja tudi, če ni neposredno izpostavljen nasilnim dejanjem, ampak je prisoten pri izvajanju nasilja nad drugim družinskim članom, kot tudi če živi v okolju, kjer en družinski član izvaja takšno nasilje nad drugim družinskim članom. – ZPND, 2. odstavek 4. člena

Zaradi takšne širše opredelitve nasilja v družini morajo zaposleni v VIZ poznati in prepoznati tudi oblike nasilja, ki se najpogosteje izvajajo nad polnoletnimi družinskimi člani, saj hkrati pomenijo tudi nasilje nad otrokom, ki živi v družinski skupnosti, kjer se takšno nasilje izvaja. Otrok mora biti deležen enake pozornosti in enakih oblik pomoči, če je neposredna ali posredna žrtev nasilja; v obeh primerih je namreč žrtev.

Kako prepoznati, da je otrok žrtev nasilja v družini

Otroke, ki so žrtve nasilja v družini, lahko prepoznamo po različnih znakih. Vendar pa je pri oceni, da gre za nasilje v družini, potrebna previdnost, saj so lahko enaki znaki tudi posledica drugih okoliščin in ne le nasilja v družini. Nemogoče je naštetati vsa vedenja in razpoloženja otroka, ki so posledica nasilja v družini in ki jih lahko zaznajo strokovni delavci v VIZ. V nadaljevanju zato naštevamo le nekatera:

- poškodbe na obrazu,
- pogoste kakršnekoli poškodbe, posebno, če otrok ne poda ustreznega pojasnila, kako so nastale (posebno znaki vlečenja, grabljenja, opekline, odtisi predmetov...),
- otrok pogosto toži zaradi različnih bolečin (glavoboli, bolečine v trebuhu...),
- težave/bolečine pri sedenju, hoji,
- seksualno agresivno, neustrezno, promiskuitetno vedenje/verbalizacije,
- očitna slaba prehranjenost,
- kraja hrane v šoli,
- pomanjkljiva urejenost, neprijeten telesni vonj, umazana, raztrgana oblačila,
- otrok nima očal, ki jih nujno potrebuje, ima neurejene zobe, ni ustrezno zdravljeno,
- utrujenost,
- stalna zaskrbljenost, da je kateri od družinskih članov v nevarnosti ali da je ogrožen,
- žalost,
- izmikanje skupnim aktivnostim v VIZ ali stikom z vrstniki,
- pri telesni vzgoji se otrok noče obleči v športna oblačila,
- nizka samopodoba in pomanjkanje samozaupanja, še posebej pri novih aktivnostih v VIZ,
- izbruhi jeze, usmerjeni na učitelje ali vrstnike,
- izvajanje vrstniškega nasilja,
- stereotipna prepričanja o moških kot nasilnežih in ženskah kot žrtvah,
- uživanje alkohola in drog,
- pogosto izostajanje od pouka ali zamujanje pouka,
- pasivno, umaknjeno, afektivno topo odzivanje,
- strah pred odhodom domov, pred starši.

Kako ravnati, ko zaznamo znamenja nasilja v družini

Zaznava znamenj nasilja v družini je temelj za nudenje pomoči otroku. Pravilnik o obravnavi nasilja v družini za VIZ določa korake, ki sledijo prepoznavi znakov. Še preden pa se osredotočimo nanje, podajmo nekaj splošnih izhodišč nadaljnega postopanja, ki bodo v pomoč strokovnim delavcem pri ravnanju v skladu s Pravilnikom o obravnavi nasilja:

1. Spomnite se, da je lahko navedeno vedenje posledica številnih vzrokov. Nasilje v družini je le eden od možnih.
2. Prizadevajte si pridobiti zaupanje otroka in pri njem krepite občutek, da je šola varno okolje.

3. Poskušajte si pojasniti otrokovo vedenje tako, da si odgovorite na naslednja vprašanja:
 - a. Kaj je problem?
 - b. Kdaj se je problem (vedenje) pojavil?
 - c. Kako pogosto opazate določeno vedenje?
 - d. Kdo v šoli občuti posledice takšnega vedenja (npr. poslabšanje učenčevega uspeha, nasilje nad vrstniki)?
 - e. Kaj ste poskušali storiti in kakšni so bili učinki?
4. Pogovorite se s svetovalnim delavcem, da boste bolje razumeli morebitne razloge za otrokovo vedenje. Če menite, da je določeno otrokovo vedenje posledica nasilja v družini, naredite zapis v skladu s Pravilnikom o obravnavi nasilja.
5. Na govorilnih urah povejte staršem, da opazate spremembe na otroku oziroma njegovem vedenju, ki je lahko odraz kake osebne stiske. Pozanimajte se, ali tudi doma opazajo te spremembe na otroku in kaj je po njihovem mnenju razlog zanje. Pogovorite se z njimi o možnih oblikah pomoči otroku doma in v šoli.
6. Zavedajte se, da je o problemih v družini težko govoriti. Tako odrasli kot otroci jih pogosto želijo prikriti in oziroma želijo dajati vtis, da družina nima problemov. To je posledica tako občutka lastne krivde za probleme v družini kot tudi strahu pred obsojanjem in ocenjevanjem okolice ter strahu, da bi se problemi z razkritjem še stopnjevali. Na neposredno vprašanje, ali imajo v družini kakšne probleme, bodo zato odrasli kot tudi otroci pogosto odgovarjali nikalno, tudi če problem obstaja. Zato v pogovoru s staršem predvsem pokažite zaskrbljenost za otroka in željo pomagati. Mogoče pa bo starš zaradi vašega odnosa kdaj v prihodnosti želel govoriti z vami in vam zaupal težave v družini. Če vam bo povedal, da se v družini izvaja nasilje, ga seznanite z vašo dolžnostjo ravnanja po Pravilniku o obravnavi nasilja (predvsem tudi dolžnostjo posredovanja informacije drugim pristojnim institucijam) in v skladu s tem Pravilnikom naredite zapis.
7. Če vam otrok zaupa, se pogovorite z njim sami ali s sodelovanjem svetovalne službe. Če vam bo otrok v pogovoru zaupal, da se v družini dogaja nasilje, naredite zapis v skladu s Pravilnikom o obravnavi nasilja.

PREGLED ZAKONSKIH PODLAG ZA POMOČ OTROKU – ŽRTVI NASILJA

Odrasli smo otroku, ki doživlja nasilje v družini, dolžni pomagati. Še posebej odrasli, ki v okviru svojega poklica prevzemajo tudi skrb za otroka. Pomoč otroku, žrtvi nasilja, ne izhaja le iz narave in poslanstva VIZ, ampak tudi (posredno in neposredno) iz številnih predpisov. Temeljni je Zakon o preprečevanju nasilja v družini (ZPND), sprejet leta 2008:

Organi in organizacije so dolžni izvesti vse postopke in ukrepe, ki so potrebni za zaščito žrtve glede na stopnjo njene ogroženosti in zaščito njenih koristi in pri tem zagotoviti spoštovanje integritete žrtve. Če je žrtev nasilja otrok, imajo koristi in pravice otroka prednost pred koristmi in pravicami drugih udeleženk oziroma udeležencev postopka. ZPND, 5. člen

Dolžnost organov in organizacij, da morajo izvesti »vse postopke in ukrepe«, zajema seveda le postopke in ukrepe iz pristojnosti določenega organa oziroma organizacije. Zato so aktivnosti VIZ pri pomoči otroku omejene na naloge, ki jih zavodi že izvajajo na temelju veljavnih zakonov s področja vzgoje in izobraževanja (pomoč svetovalne službe otroku, sodelovanje s starši, pomoč pri učnih težavah, ki so lahko posledica nasilja v družini, zagotavljanje šole oziroma vrtca kot varnega prostora za otroka), Pravilnik za obravnavo nasilja pa jih je konkretiziral za primere, ko je otrok žrtev nasilja. Po ZPND vzgojno-izobraževalni zavodi torej niso dobili pristojnosti za izvajanje ukrepov, s katerimi bi posegali v življenje otroka in družine, ampak so njihove aktivnosti še vedno usmerjene le na pomoč otroku v VIZ in tudi v prihodnje ostajajo vsebinsko opredeljene z zakoni s področja vzgoje in izobraževanja, to so:

- Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja,
- Zakon o vrtcih,
- Zakon o osnovni šoli,
- Zakon o gimnazijah,
- Zakon o poklicnem in strokovnem izobraževanju.

Navedeni zakoni pa zaposlenim v VIZ ne določajo konkretnjših nalog pri pomoči otroku, saj to tudi ni osnovno področje njihovega urejanja. Ker je namen ZPND predvsem povezovati delo različnih organov in organizacij z različnih področij in z različnimi pristojnostmi, le-te pa zavezujejo različna strokovna in etična pravila, tudi ta zakon (sicer osrednji za obravnavo nasilja v družini) ni mogel podrobneje urediti postopkov njihovega delovanja. Zato pa je določil, da morajo ministri, pristojni za delovanje policije, zdravstvenih organizacij, socialno-varstvenih zavodov in vzgojno-izobraževalnih zavodov v enem letu po uveljavitvi zakona določiti pravila in postopke (t.i. protokole), ki jih morajo organi oziroma organizacije z navedenih področij upoštevati pri obravnavanju primerov nasilja v družini. Sprejem pravil in postopkov je nujen za učinkovito obravnavanje žrtev in povzročiteljev nasilja. Ti podzakonski predpisi morajo zajemati strokovne pristope za obravnavanje primerov nasilja (različne metode dela) s povsem konkretnimi nalogami, ki bodo vsebinsko in časovno določene. Z njimi bodo strokovnjaki, zaposleni v organih in organizacijah, zavezani k določenemu ravnanju, ki bo tako postalo neodvisno od njihovih osebnih pogledov na nasilje v družini in razumevanj lastnih vlog pri njegovem obravnavanju. Poleg strokovnosti bodo takšna pravila zagotavljala tudi poenotenje sedaj različnih praks. Pomembna pa je tudi določba ZPND, da se navedeni protokoli za delovanje različnih organov in organizacij sprejmejo v soglasju z ministrom, pristojnim za delo, družino in socialne zadeve. Na ta način se zagotavlja usklajenost pravil ravnanja in njihovo dopolnjevanje.

Na temelju navedene zakonske zaveze je minister za šolstvo in šport ob soglasju ministra za delo, družino in socialne zadeve sprejel podzakonski akt z naslovom Pravilnik o obravnavi nasilja v družini za vzgojno-izobraževalne zavode (v nadaljevanju Pravilnik), ki je začel veljati 2. 1. 2010. Temeljni namen Pravilnika je določitev konkretnih nalog zaposlenim v VIZ ob zaznavi nasilja. S tem sta dosežena dva pomembna cilja: otrok je deležen enakih načinov obravnavanja in oblik pomoči v vseh VIZ, strokovni delavci v VIZ pa vedo, kaj morajo storiti in na kakšen način naj izpeljejo posamično nalogo. Poleg postopkov pomoči otroku v VIZ Pravilnik konkretizira tudi sodelovanje z drugimi organi in organizacijami, predvsem s centri za socialno delo (CSD). V našem priručniku bodo vsebina Pravilnika in dolžnosti zaposlenih v VIZ, ki izhajajo iz njega, podrobneje predstavljene.

Izhodišča, na katerih je zasnovan Pravilnik o obravnavi nasilja v družini za VIZ

Z otroki, ki so žrtve nasilja v svoji lastni družini, se vrtci, šole in zavodi (učitelji, vzgojitelji in svetovalni delavci) srečujejo razmeroma pogosto. Navadno so to situacije, ko se počutijo nemočne, saj je ustrezno ukrepanje ob zaznavi nasilja

ena najobčutljivejših in najzahtevnejših nalog pedagoškega dela. To potrjuje tudi analiza ankete, ki smo jo v besedilu že omenili. V anketi je sodelovalo 23 učiteljic razrednega pouka, predmetnega pouka in svetovalnih delavk, ki so na eni izmed osnovnih šol zaposlene v povprečju 18 let. Le štiri strokovne delavke se v svoji praksi še niso srečale z zlorabo oziroma z nasiljem pri učencih.

DILEME, ki so jih v navedeni anketi izpostavile strokovne delavke na OŠ:

- Kaj pa, če ni res? Me bodo vzeli resno? Gre morda le za manipulacijo? Kako naj povem, če nisem prepričana?
- Nisem vedela, kaj naj naredim. Naj povem razredničarki, šolski svetovalni službi? Zato sem vse skupaj malo odložila. Dilema: komu povedati?
- Naj tolažim otroka, kaj in kako naj mu rečem, če tudi sama ne vem, kaj se bo zgodilo?
- Cel teden sem prebirala strokovno literaturo.
- Bom morala na sodišče? Bom dobila v šoli podporo?
- Kaj če ni res in bom imela težave z domnevnim storilcem?
- Bo nasilnež grozil tudi meni?
- Kaj če s prijavo naredim otroku še več škode?
- Želim ostati anonimna, ker me je strah reakcije storilca.
- Potrebujem več sodelovanja z vsemi, medsebojni pogovor.
- Muči me, da otrok trpi, se mi smili in zato postajam neobjektivna.
- Bojim se storilca, jezna in besna sem nanj.
- Stalno razmišljam o primeru, sploh ne morem razmišljati nič drugega...

Če strnemo dileme, lahko zapišemo, da anketirane navajajo potrebo po ustreznem znanju in jasnih postopkih, kako ravnati v primeru nasilja v družini, ter potrebo po jasnih kompetencah in superviziji. Pravilnik daje odgovore na večino dilem, s katerimi se soočajo zaposleni v VIZ, vendar pa ne more v celoti rešiti vseh dilem, saj so si primeri zelo različni in potrebujejo zato tudi različne pristope. Kljub temu pa je Pravilnik dobra osnova za usmerjanje ravnanj strokovnih delavcev VIZ. Hkrati pa je potrebno stalno izobraževanje o dinamiki nasilja v družini in o vlogi VIZ pri pomoči otroku, kar bo poleg pravnih pravil okrepilo strokovne delavce, da bodo suvereni pri njihovem izvajanju. Poleg tega Pravilnik vsem nasilnežem jasno sporoča, da strokovni delavci morajo ravnati na določen način in da (nasilneži) z ustrahovanjem ali drugačnim vplivanjem nanje ne bodo dosegli, da bi nasilje ostalo skrito in prikrito.

Temeljne značilnosti Pravilnika o obravnavi nasilja v družini za VIZ

Pravilnik natančno opredeljuje, katere korake oziroma aktivnosti morajo izvesti vzgojno-izobraževalni zavodi v primerih, ko se pojavi sum, da je bil otrok žrtev katere koli oblike nasilja v družini. Med drugim določa tudi način sodelovanja z drugimi institucijami pri obravnavanju primerov nasilja v družini. Oblike sodelovanja med institucijami pa ne določa le navedeni pravilnik, ampak

tudi pravilniki za obravnavanje nasilja v družini, ki so jih za področje svojega dela sprejela še druga ministrstva:

- Ministrstvo za delo družino in socialne zadeve: Pravilnik o sodelovanju organov ter o delovanju centrov za socialno delo, multidisciplinarnih timov in regijskih služb pri obravnavi nasilja v družini, Uradni list RS, številka 31/2009 (uporablja se od 15.4.2009);
- Ministrstvo za notranje zadeve: Pravilnik o sodelovanju policije z drugimi organi in organizacijami pri odkrivanju in preprečevanju nasilja v družini, Uradni list RS, številka 25/2010 (uporablja se od 20.3.2010).

Pravilniki zajemajo strokovna načela pri obravnavanju primerov nasilja in konkretno opredeljujejo naloge, ki so vsebinsko in časovno jasno določene. Na ta način so strokovnjaki, zaposleni v organih in organizacijah, zavezani k določenemu ravnanju, ki je neodvisno od njihovih osebnih pogledov na nasilje v družini in osebnih razumevanj lastnih vlog pri obravnavanju tega pojava. Poleg strokovnosti takšna pravila zagotavljajo tudi poenotenje sedaj zelo različnih praks znotraj istega resorja in med resorji.

Pravilnik o obravnavi nasilja v družini za VIZ:

- je vsem v instituciji znan postopek,
- je jasen in usklajen sistem pomoči otroku,
- naloge zaposlenih v VIZ so vnaprej določene in upoštevajo kompetence strokovnega delavca,
- pomeni razbremenitev zaposlenih v VIZ, ko se srečajo z različnimi vrstami in oblikami nasilja in
- je orodje za izvajanje ZPND t.j. za nudenje učinkovite pomoči otroku in za sodelovanje z drugimi organi in organizacijami.

Pravilnik v svojih osnovnih izhodiščih obvezuje zaposlene v VIZ k ničelni toleranci do nasilja, kar pomeni, da se mora zaposleni v VIZ odzvati na vsakršno opaženo, povedano ali videno nasilje pri otroku. Izhajajoč iz tega se otroku, ki spregovori o nasilju, verjame in zaupa, zaupa pa se tudi presoji osebe, ki je zaznala nasilje v družini, se z njo sodeluje in deluje podporno. Pravilnik poudarja pomembnost timskega in preventivnega dela v VIZ pri obravnavi nasilja v družini. Ko se zaposleni kakorkoli sreča z nasiljem pri otroku in s tem s postopkom prijave suma, potrebuje profesionalno in osebno podporo in razumevanje ter sodelovanje tako kolegov kot tudi vodstva šole, zavoda ali vrtca.

Pravilnik izpostavlja tudi podporno funkcijo šole kot varnega okolja oziroma varovalnega dejavnika za otroka in funkcijo šole pri preprečevanju stigmatizacije otroka, ki je žrtev nasilja v družini.

Izhodišče Pravilnika, da naj otrok v šoli pove za nasilje le enkrat, je pomembno za otroka, ki zaupa odrasli osebi v VIZ. Pomeni, da oseba, ki ji otrok zaupa, natančno ve, kakšen je nadaljnji postopek ravnanja, kaj mora storiti v smislu zaščite otroka; nikakor ni primerno, da mora otrok svojo stisko, izkušnjo ali dogodek povedati še svetovalni službi, morda ravnatelju ali še kakšnemu drugemu strokovnemu delavcu. Otrok bo moral v postopku zunaj šole dogodek opisati še večkrat, kar praviloma pomeni, da bo dogodek podoživljal vedno znova, hkrati pa se poveča tudi verjetnost oziroma možnost, da bo opis vedno nekoliko spremenjen.

Omenili smo že, da je soočenje delavca VIZ z različnimi vrstami nasilja, zlasti če se le-to dogaja v družini, ki bi v osnovi morala biti najbolj varen prostor za posameznika, stresno, nabito z emocijami in strahovi. Zato je načelo sodelovanja z drugimi institucijami ključnega pomena pri nudenju pomoči otroku. Različne institucije imajo različne kompetence, da ugotavljajo nasilje, nudijo konkretno pomoč otroku in družini in, ne nazadnje, izvajajo različne ukrepe, tudi sankcije. VIZ posreduje drugim institucijam (CSD, policiji) le sum nasilja v družini in nudi podporo in varnost otroku, ko je vključen v učno-vzgojni proces. Preiskovanje okoliščin, preverjanje zaznav strokovnih delavcev in izjav otroka ali drugih oseb o nasilju je v pristojnosti drugih institucij. To dejstvo bomo prav gotovo v priločniku še zapisali, saj mora biti vsem zaposlenim v VIZ natančno poznano.

Načela, zajeta v Pravilniku o obravnavi nasilja:

- senzibilnost, ničelna toleranca do nasilja
- pomembnost preventivnih dejavnosti in programov
- otroku se verjame in zaupa
- zaupanje osebi, ki je zaznala nasilje
- šola – varno okolje (pomoč pri šolskem delu in preprečevanje stigmatiziranosti)
- otrok naj v šoli pove le enkrat o svoji izkušnji z nasiljem
- timsko delo
- seznanitev staršev z ZPND in protokoli ravnanja
- sodelovanje z drugimi institucijami

KORAKI PRI OBRAVNAVI NASILJA V DRUŽINI

Informacije o nasilju v družini

Informacije o nasilju v družini zaposleni v VIZ najpogosteje pridobi na tri načine:

- otrok o nasilju spregovori sam,
- učitelj, vzgojitelj, svetovalni delavec ali drugi zaposleni opazi poškodbe, spremembe v vedenju, padec učnega uspeha,
- nekdo drugi (informacija od tretje osebe) obvesti VIZ o nasilju v družini.

O nasilju, ki se izvaja nad njim ali mu je priča, lahko otrok pove učitelju, vzgojitelju ali drugemu zaposlenemu v VIZ. Mlajši otroci zaupajo učitelju ali vzgojitelju, starejši pa se bolj pogosto zaupajo svetovalnemu delavcu. Ni redko, da otrok za zaupno osebo, ki ji spregovori o svoji stiski, izbere šolsko kuharico, hišnika ali drugega tehničnega delavca šole, zato je pomembno, da so s Pravilnikom in postopki ravnanja seznanjeni vsi zaposleni.

Obvestilo šolski svetovalni službi in izdelava zapisa

Ko se otrok zaupa, mora zaposleni v VIZ takoj obvestiti šolskega svetovalnega delavca. Od delavcev VIZ se torej ne zahteva odkrivanja ali celo zbiranja dokazov o nasilju nad otrokom. Pravilnik jasno opredeljuje, da naloga delavcev VIZ ni presojanje o tem, ali gre res za nasilje, za kakšno obliko nasilja gre, kdo je storilec ipd. Prav tako mora delavec takoj sam ali s pomočjo svetovalnega delavca narediti zapis opazanj, dogodka ali pa pogovora z otrokom. O zapisu bomo natančneje govorili v nadaljevanju.

V nujnih primerih takojšnje obvestilo CSD

V primeru, da je otrok fizično poškodovan, pri spolnem nasilju ali ob hudi psihični stiski otroka (ko npr. otrok noče domov, je vidno prizadet, hudo joka ali kako drugače kaže stisko) mora zaposleni takoj obvestiti CSD (ali policijo), ki poskrbi za ustrezno zdravstveno oskrbo ali namestitev otroka. Zaposleni ni dolžan otroka sam odpeljati v Zdravstveni dom, bolnišnico ali drugo institucijo,

saj za to ni pristojen. Če je potrebno reagirati takoj v smislu obveščanja CSD ali policije, zaposlenemu lahko pomaga tudi svetovalna služba ali vodstvo šole.

Pogovor z otrokom

Najpogostejše vprašanje, ki si ga postavijo strokovni delavci je, kako se z otrokom pogovoriti, ko pove, da je bil žrtev nasilja, kako mu pomagati »tukaj in zdaj«, kje se pogovoriti, kaj je za otroka pomembno, kaj želi vedeti. Prvi pogovor je pomemben za otroka, ki pove, da je bil žrtev kakršnegakoli nasilja. Strokovni delavec mora imeti znanja oziroma poznati mora strategije, pomembne za pogovor z otrokom. Če učitelj ali vzgojitelj sumi na zlorabo otroka ali če mu otrok to zaupa v šoli, mora biti prvi korak narejen v šoli. Pri tem je pomembno upoštevati osnovne smernice oziroma načela¹⁸ in tako razrešiti nekatere zgoraj navedene dileme:

- verjeti otroku,
- razumeti njegov svet,
- poznati posebnosti otrokovega funkcioniranja in doživljanja,
- poslušati,
- otroka neprestano podpirati in spodbujati,
- pri razgovoru postavljati konkretna vprašanja in
- pripraviti takojšen načrt pomoči, s katerim je otrok seznanjen.

Pomemben je tudi:

- takojšen pogovor in odziv na povedano,
- enkraten pogovor (pomeni, da se strokovni delavec pogovarja z otrokom le enkrat, vse povedano zapiše in kasneje operira z zapisanim; otrok mora namreč »svojo zgodbo« v postopku pred drugimi organi povedati večkrat, naj jo zato v šoli pove le enkrat),
- navzočnost osebe, ki ji otrok zaupa,
- pogovor v otroku znanem, prijetnem prostoru in
- jasni odgovori otroku na vprašanja:
 - o Kaj bo sedaj?
 - o Kam bom šel?
 - o Kaj se bo zgodilo z mojimi bližnjimi?
 - o Kaj se bo zgodilo z »njim« oziroma »njo«?

Če želi strokovni delavec otroku odgovoriti na vprašanja, ki (si) jih otrok postavlja, mora najprej poznati odgovore sam oziroma mora sam dobro poznati

¹⁸ Janjušević P., Klemenčič I.: »Ne bom povedal, saj me nihče ne bi razumel«, predavanje za Državne tožilce in PU, Brdo pri Kranju 2002 (neobjavljeno)

postopek, ki sledi. Strokovni delavec naj posebej pričakuje pogosta vprašanja otroka o nadaljnjem postopku.

Enako ravna zaposleni, če dobi informacijo od tretje osebe, npr. sosedov, znancev ali pa otrokovih vrstnikov; takoj obvesti svetovalno službo in napravi zapis pogovora ali informacije.

Obvestiti svetovalno službo in narediti zapis je prvi korak tudi v primeru, ko delavec opazi spremembe, ki bi lahko bile posledice nasilja.

Naj strnemo prve korake zaposlenih v VIZ, ko izvedo za nasilje v družini:

Ko zaposleni v VIZ izve za nasilje, mora (po 3. in 4. členu Pravilnika):
tako obvestiti o tem svetovalnega delavca v VIZ;

- v primeru poškodbe pri fizičnem ali spolnem nasilju ali hudi psihični stiski otroka mora takoj sam ali s svetovalnim delavcem obvestiti CSD, ki poskrbi za ustrezno zdravstveno oskrbo oz. varnost otroka - to pomeni, da delavec VIZ sam ne prevzema vloge tistega, ki bo otroka odpeljal v npr. zdravstveni dom, krizni center ipd.;
- takoj sam ali s svetovalnim delavcem narediti zapis dogodka, opažanj, pridobljenih informacij ali pogovora z otrokom (v nadaljevanju: zapis)
 - zapis predstavlja uradni dokument, ki bo osnova za prijavo nasilja v družini že isti ali naslednji dan;

Posredovanje suma o nasilju drugim institucijam

Isti oziroma naslednji delovni dan, glede na presojo svetovalnega delavca oziroma celotne okoliščine dogodka, je vodstvo šole oziroma šolska svetovalna služba obvezana o sumu nasilja tudi uradno obvestiti Center za socialno delo ali policijo. Obvestilo je lahko telefonsko, sama prijava pa mora biti poslana v pisni obliki po pošti, skupaj z zapisom. To pomeni, da je zapis priloga spremnega dopisa, s katerim obvestimo institucijo o sumu nasilja v družini.

S podano prijavo se tako prične multidisciplinarno sodelovanje in obravnava otroka, za katerega obstaja sum, da je žrtev nasilja v družini. To pomeni, da vse nadaljnje postopke (preiskavo, razgovore s starši, razgovore z otrokom, načrt pomoči za otroka in družino, morebitne sankcije ...) vodijo strokovni delavci CSD oziroma policija. Prijava nasilja drugim institucijam odpira zaposlenim v VIZ številna vprašanja in povzroča stiske, zato bomo o prijavljanju suma nasilja izčrpnjeje govorili posebej.

Sklic internega tima

Pravilnik predvideva, da vse dejavnosti znotraj VIZ tečejo hitro. Poleg multidisciplinarnega sodelovanja pa je pri obravnavi nasilja nad otrokom zelo pomembno predvsem usklajeno delovanje strokovnih delavcev znotraj VIZ, ki ima za otroka pomembno podporno funkcijo. Zato že najkasneje naslednji dan po uradni prijavi šolska svetovalna služba skliče interni tim v VIZ (v nadaljevanju: tim), ki bo zadolžen za pripravo pomoči otroku, obenem pa bo omogočal medsebojno podporo vsem delavcem, ki delajo z otrokom – žrtvijo.

Delovanje internega tima

Zapisali smo, da je usklajeno delo za otroka pomembno. Hkrati je pomembno za zaposlenega, da ima ustrezno podporo sodelavcev. Nič manj pomembna ni informiranost med tistimi, ki delajo z otrokom. Lahko ugotovimo, da ima interni tim pomembno vlogo v postopku, zato mu tudi Pravilnik namenja veliko prostora.

Tim skliče svetovalni delavec. Člani tima so:

- šolska svetovalna služba,
- otrokov razrednik oz. vzgojitelj in
- delavec, ki je naredil zapis.

Tim vodi šolski svetovalni delavec. Vsaj na prvem sestanku tima je navzoč tudi ravnatelj. Vsak član tima opravlja naloge, ki izhajajo iz njegovih strokovnih kompetenc, znanj in delovnega mesta, osnovna naloga vseh članov pa je dogovor o načinu podpore oziroma pomoči otroku v VIZ, ki mora vsebovati konkretne naloge posameznih delavcev pa tudi roke za izvedbo.

Na primer, če tim oceni, da je potreben individualiziran načrt za otroka, je navadno razrednik tisti, ki bo usklajeval doseganje učnih ciljev, prilagoditve preverjanja in ocenjevanja znanja ter ostale prilagoditve, ki so otroku v pomoč. Koordinacija razrednika je še zlasti potrebna, če je učenec na predmetni stopnji, kjer ga poučuje večje število učiteljev, ki učenca vidijo le nekaj ur na teden.

Tim se dogovori tudi o podpori in sodelovanju s staršem ali skrbniki, ki otroka ščitijo. Navadno to nalogo opravljajo svetovalni delavci, če ni dogovorjeno drugače in če starši to želijo. Poudarjamo, da je vloga svetovalne službe družini podporna in svetovalna. Terapevtsko vlogo imajo druge institucije.

V Pravilniku je, izhajajoč iz ZPND, opredeljeno tudi sodelovanje VIZ oziroma njegovega tima s CSD, policijo, sodiščem in spremljanje aktivnosti vseh, ki delajo

v mreži pomoči otroku. Celoten postopek vodi CSD oziroma multidisciplinarni tim, ki je na CSD ustanovljen za vsak posamezen primer. Člani šolskega tima so dolžni posredovati multidisciplinarnemu timu informacije, načrt pomoči, ki je bil pripravljen v šoli in pomoč otroku usklajevati s celotno pomočjo.

Sodelovanje ravnatelja je pomembno zaradi informiranosti, saj je dolžan ustrezno informirati tudi druge zaposlene v VIZ, organizirati pouk, če se mora tim nujno sestati in sodelovati pri organizaciji supervizije za člane tima, če jo le-ti potrebujejo. Ključno vlogo pa ima ravnatelj pri načrtovanju ukrepov za zaščito zaposlenih v VIZ pred morebitnim nasiljem, do katerega bi lahko prišlo zaradi prijave suma.

Tim se v šoli sestaja po potrebi, tolikokrat in tako pogosto, kot to zahteva narava posameznega primera. Vse sestanke internega tima sklicuje vodja tima, torej šolska svetovalna služba ali ravnatelj. Tako kot velja za vse siceršnje timske dejavnosti v VIZ, se na sestankih internega tima pišejo zapisniki, ki so uraden dokument. Zapisniki morajo vsebovati sklepe o dogovorjenih nalogah, imena nosilcev posameznih nalog in časovne roke za njihovo izvedbo. Vsi zapisniki so varovani v skladu z Zakonom o varovanju osebnih podatkov oziroma s Pravilnikom o šolski dokumentaciji.

Delo internega tima je dinamičen proces, ki omogoča izrazito načrtovano, usklajeno in na spremembe pri otroku ali v njegovem okolju odzivno delovanje.

Ker je ustanovitev posameznega tima na šoli vezana na posamičen primer suma nasilja nad otrokom, je ena od njegovih zelo pomembnih nalog tudi ta, da na osnovi evalvacije dela in individualiziranega načrta sprejme odločitev o zaključku dela internega tima.

Povzemamo značilnosti delovanja internega tima:

Interni tim v VIZ

- skliče ga svetovalni delavec najkasneje naslednji dan po telefonski prijavi nasilja CSD ali policiji;
- tim sestavljajo: svetovalna služba, razrednik otroka, ki je žrtev nasilja, in delavec, ki je naredil zapis;
- vsaj na prvem sestanku mora biti navzoč tudi ravnatelj;
- vodja tima je šolski svetovalni delavec.

ZAPIS DOGODKA

Zapis o dogodku oziroma izdelava zapisa je ena od prvih nalog vseh delavcev VIZ potem ko se srečajo z otrokom, ki doživlja nasilje. Kot že rečeno, gre za uraden dokument, ki predstavlja osnovo za prijavo nasilja na CSD. Dobro izdelan zapis je ena od pomembnih informacij v nadaljnjem postopku zaščite otroka.

Zapišemo imena, kraje, dneve, čas – tako, kot jih navaja otrok. Dobesedno zapišemo tudi otrokove slengovske izraze oziroma izraze, ki jih je uporabljal za opis nasilja.

V zapisu je treba uporabiti vse izraze, ki jih je uporabil otrok, dobesedno in nespremenjeno. Na primer, če otrok uporablja izraz »zajebavati«, zapišemo točno ta izraz, ali pa v primeru razkritja spolne zlorabe, če otrok pripoveduje o tem, da je storilec npr. »božal luliko«, to tudi dobesedno zapišemo. Nikoli ne moralizirajmo in ga ne popravljajmo. Zapis otrokovega pripovedovanja z navajanjem izrazov, ki jih je pri tem uporabljal, je pomemben za vse nadaljnje obravnave oziroma postopke, na primer svetovanja, sodno izvedenstvo in kazenski pregon storilca.

Vsak del pripovedi, čeprav se zdi nepomemben, je ob razkritju nasilja pomemben. Pozorni smo tudi, da zapišemo imena oseb, ki jih navaja otrok – točno tako, kot jih navaja on sam. Pomembna je torej natančnost zapisa; vodilo naj bo predvsem to, da je zapis objektivni posnetek tega, kar je povedal otrok ali druga oseba.

Pri zapisu informacij – izjav drugih oseb, moramo navesti njihova imena, če nam je znano tudi njihovo razmerje z otrokom (npr. starš, babica, sosed, sošolec...), in v kakšnih okoliščinah nam je ta oseba posredovala informacije (npr. na govornih urah, na razredni uri...).

Vsako nasilje, posebno nad otrokom, v nas lahko vzbudi izrazito močna in neprijetna čustva, od jeze, gneva do občutkov nemoči. Vendar pa moramo pri izdelavi zapisa ostati čimbolj objektivni, zato vanj nikoli ne vnašamo svojih sodb, mnenj in lastnih občutkov. Točno takšna morajo biti tudi morebitna vprašanja, ki jih zastavljamo otroku, kadar njegova pripoved ni povsem jasna ali je zmedena – vprašanja naj bodo kratka, jasna in nevtralna ter brez sugestij.

Pri zapisu dogodka, ki smo mu sami priča, in zapisu naših opažanj o otrokovem doživljanju nasilja je treba upoštevati naslednje:

- Dogodek opišemo kratko in jedrnato, s temeljnimi podatki, kaj se je zgodilo in kje se je zgodil nasilen dogodek, kdo je izvajal nasilje in v kakšni obliki. Dogodka ne interpretiramo.
- Čim več uporabljamo premi govor in zapišemo dobesedne izjave otroka ali druge osebe.
- Zapisa ne delamo med samim razgovorom oziroma ga delamo le, če je nujno (npr. ko si zapišemo ključne podatke – datume, imena ...).
- V zapisu uporabljamo dobesedne otrokove izraze, tudi imena, in zapišemo otrokove slengovske besede. To je pomembno za vse nadaljnje obravnave in postopke svetovanja, sodnega izvedenstva in pregona storilca. V zapisu je treba uporabiti vse izraze, ki jih je uporabil otrok, dobesedno in nespremenjeno. Na primer, če otrok uporablja izraz »zajebavati«, zapišemo prav ta izraz, ali če ob razkritju spolne zlorabe otrok pripoveduje o tem, da je storilec npr. »božal luliko«, to tudi dobesedno zapišemo. Nikoli ne moraliziramo in otroka ne popravljamo.
- Kadar v otrokovi pripovedi ni jasno, kdo je izvajal nasilje ali pa ni jasno, kje se je dogodek zgodil in je otrok v svojem pripovedovanju zmeden, ga skušajmo spodbuditi s podvprašanji, vendar morajo biti ta nevtralna in brez sugestij (uprabljamo čim bolj vsakdanje izraze brez čustvene konotacije in ne ponujamo bolj zaželenih izrazov).
- V zapisu skrbno zabeležimo vse pomembne podatke – npr. datume in podobno: če jih otrok ne navede, dobesedno zapišemo njegovo izjavo, saj se da včasih tudi iz drugih okoliščin dogodek časovno umestiti. Zapišemo kraj, datum, prostor v stanovanju, ulico. Zavedati se je treba, da je vsak podatek, ki ga otrok pove ob razkritju, pomemben.
- V zapis ne pišemo svojih mnenj ali sodb. Zapis mora ostati čim bolj verodostojen in korekten posnetek otrokove lastne pripovedi.
- Pri zapisovanju informacij v izjavah drugih oseb moramo navesti njihova imena, če nam je znano tudi njihovo razmerje z otrokom (npr. eden od staršev, babica, sosed, sošolec ...) in okoliščine, ko nam je ta oseba dala informacije (npr. na govorilnih urah, na razredni uri ...).
- Otroku je treba povedati, da bo razgovor zapisan, in ga seznantiti z nadaljnjim postopkom.
- Otrok zapisa ne podpisuje.

Ko otrok spregovori o nasilju, je običajno v hudi stiski in takrat potrebuje pa tudi zasluži vso našo pozornost. Zato med samim pogovorom ne zapisujemo, posvetimo se otroku in njegovemu doživljanju. Izjema naj bodo le:

- zaznamki o datumih,
- krajih,
- imenih ipd.

Zapis naredimo takoj po končanem razgovoru, ko so informacije še sveže in popolne.

Zapisa naj otrok ne podpisuje, saj ni nobenega razloga za formaliziranje zanj že tako obremenjujoče situacije. V primeru, da nas otrok vpraša o tem, ali bomo njegovo pripoved zapisali in kdo bo zanj izvedel, mu moramo na to vprašanje podati jasen in resničen odgovor.

V zapisu mora biti jasno navedeno, komu in kaj je strokovni delavec o dogodku poročal do časa, ko zapis odda svetovalnemu delavcu; kasneje se vodijo uradni zaznamki.

Zapis je:

- kratek, jasen zapis dogodka, pogovora, opažanja, »posnetek stanja«,
- objektivni, brez osebnih mnenj,
- uraden dokument, osnova za prijavo,
- vsebuje informacije, ki jih potrebujejo zunanje institucije,
- je v pomoč pri morebitnih nadaljnjih postopkih.

Pri izdelavi zapisa je v pomoč tudi obrazec zapisa, ki je priloga Pravilnika. V obrazec vnesemo vse zahtevane osnovne podatke in opis dogodka oziroma informacije. Zapis takoj po tem, ko ga izdelamo, predamo svetovalnemu delavcu, če pa smo še pred tem obvestili tudi interventno službo CSD, mora biti to navedeno v zapisu.

ZAPIS O NASILJU NAD OTROKOM V SKLADU S PRAVILNIKOM O
OBRAVNAVI NASILJA V DRUŽINI ZA VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNE
ZAVODE

Ustanova:	Podatki o otroku:	
(popolni podatki o vzgojno-izobraževalnem zavodu, naslov)	Priimek in ime:	
	Rojstni datum:	Razred:
Zapis izdelal:	Delovno mesto:	
Zapis		
(Po potrebi dodajte vrstice oz. vtipkajte enter)		
Ali strokovni delavec VIZ meni, da so potrebni takojšnji ukrepi za zaščito otroka? (Obkrožite!)		
DA NE		
Obrazložitev:		
Datum in ura, ko je otrok v razgovoru poročal o dogodku oz. ko so bili opaženi znaki nasilja nad otrokom.		
Datum :		Ura:
PREDAJA ZAPISA SVETOVALNI SLUŽBI:		
Ime in priimek osebe, ki je zapis sestavila:		
Zapis zaključen ob:		Podpis:
Ime in priimek svetovalnega delavca, ki je zapis prevzel:		
Zapis prevzet dne:	ob:	Podpis:
Tel. številka svetovalnega delavca:		
Kdo v šoli je bil v skladu z navodili in Pravilnikom obveščen o dogodku oz. informaciji?		
Ime in priimek:	Datum in čas:	Obvestil:
Ime in priimek:	Datum in čas:	Obvestil:

Obrazec vsebuje vse informacije, ki so potrebne, ko prijavljamo sum nasilja v družini. Vanj zapišemo: ime ustanove (VIZ), ime in priimek otroka, ki je bil deležen nasilja, kdo je napravil zapis in delovno mesto zapisovalca (učitelj, razrednik, vzgojitelj, svetovalni delavec...). V osrednjem delu zapišemo otrokovo pripoved ali pripoved tretje osebe. Pri zapisovanju upoštevamo navodila za izdelavo zapisa. V zapis lahko zapišemo tudi mnenje, ali so potrebni takojšnji ukrepi za zaščito otroka.

V rubriko »Predaja zapisa svetovalni službi« zapišemo ime in priimek osebe, ki je zapis sestavila in pa podatke o svetovalnem delavcu, ki je zapis prevzel. Podatek je pomemben za nadaljnje sodelovanje oziroma kontakt med CSD in šolo.

Primer neustreznega zapisa:

Zapis:
Pred nekaj dnevi je Gašper v stiski in prestrašen povedal, da je doma žrtev hudega družinskega nasilja s strani nasilniškega očeta, ki je poleg tega tudi alkoholik, nasilen pa je tako do žene, katero tudi verjetno pretepa. Oče uporablja v otrokovi prisotnosti neprimerne izraze, zaradi česar sklepamo, da gre verjetno tudi za znake psihičnega nasilja. Žrtev nasilja pijanega očeta je tudi Sara, njegova sestra. Gašper je opisal, kako ga je oče grdo pretepel, ga grobo vlekel po stopnicah in ga porinil v sobo, potem pa je zaradi strahu prespal noč v oblačilih....

Zapis ni ustrezen, ker je zapisovalec moraliziral, podajal oceno (alkoholik, nasilniški oče...), ni uporabljal otrokovih besed, njegovih izrazov.

Primer ustreznega zapisa:

Zapis:
• Gašperja pripelje v svetovalno službo učitelj športne vzgoje. Gašper pove: "V soboto me je oči pretepel, mi zvil roko. Mama me je peljala k zdravniku." • Pove, da so bili v soboto na pikniku. Stric je imel rojstni dan, pili so, oče je zaspal v ležalniku. • Pove, da je oče doma vpil, da je vpil že v avtu. Mami je rekel, da jo bo vrغل iz avta. In da se krega na druge voznike, ko je pijan. • Pove, da ga je bilo strah, da je tudi Sara jokala. • Pove, da je oče mami rekel prasica in kurba. • Pove, da je oče rekel, naj gresta s Saro spat. Ker mu je rekel, da še ni zaspan, mu je oče rekel, naj zapre gobec in da je pankrt. Zgrabil ga je za roko in ga vlekel po stopnicah. Pove, da je vpil na Saro. • Pove, da ga je bilo strah, ker sta se oči in mami kregala, da ni mogel zaspati, da je jokal v postelji.

V tem zapisu je uporabljal zapisovalec otrokove izraze, uporablja tudi dobesedni govor. Zapis je narejen v telegrafskem stilu, je jasen in konkreten.

NALOGE ZAPOSLENIH V VIZ

Z otrokom, ki je žrtev nasilja, v šoli seveda ne dela samo interni tim. Vsak primer zadeva vsakega strokovnega delavca VIZ, s katerim otrok tako ali drugače prihaja v stik.

Vodstvo šole – ravnatelj

Ravnatelj je kot uradna oseba primarno odgovoren tako za izvajanje protokola kot za ustvarjanje pogojev za nemoteno delovanje internega tima, katerega član je vedno vsaj na prvem sestanku. Ravnatelj mora biti z dogajanjem seznanjen, čeprav sam morda ne sodeluje v timu, vendar pa spremlja njegovo delo, saj mu to omogoča, da lahko formalno obvešča ustrezne ustanove o delu na primeru v VIZ. Tudi skrb za varovanje podatkov v zvezi z otrokom, ki se izmenjujejo med člani internega tima, je primarno njegova naloga, on pa je tudi tisti, ki v ustrezni obliki in potrebnem obsegu obvešča ostale strokovne delavce šole. Sprotna komunikacija med ravnateljem in svetovalnim delavcem, ki vodi tim, je v primerih obravnave nasilja še posebej pomembna.

Prav tako je naloga ravnatelja tudi, da poskrbi, da učitelji seznanijo starše, da bodo v primeru nasilja v družini ravnali po Pravilniku. Tako učitelji posredujejo informacijo staršem (jim predstavijo Pravilnik) na roditeljskem sestanku, ali pa je Pravilnik del Vzgojnega načrta šole.

Srečevanje s primeri nasilja v družini je za vsakega delavca VIZ precejšnja psihična obremenitev, zato ravnatelj strokovnim delavcem, če izrazijo to potrebo, omogoči strokovno podporo kompetentnih strokovnjakov v obliki posvetovanj, zunanjih supervizij ipd.

NALOGE RAVNATELJA:

- se seznani z dogodkom, tudi če ne sodeluje v šolskem timu, in spremlja delo internega tima,
- vedno sodeluje vsaj na prvem sestanku internega tima, kjer se določijo naloge in odgovornosti, po možnosti pa se udeležuje tudi vseh ostalih sej,
- skrbi za izvajanje protokola ter omogoča pogoje za nemoteno delovanje internega tima,
- skrbi, da je VIZ za otroka varovalni dejavnik,
- formalno obvešča ustrezne institucije, če je to dogovor tima,
- skrbi za varovanje podatkov, ki se izmenjujejo med člani internega tima, o otroku
- skrbi, da strokovnim delavcem, če je to potrebno, omogoči strokovno podporo (konzultacije oz. supervizije) kompetentnih strokovnjakov.

Svetovalna služba

Nekatere naloge svetovalnega delavca kot sklicatelja in vodje tima smo že navedli. Če je svetovalni delavec vodja internega tima, sodeluje tudi v multidisciplinarnem timu pri CSD. Poleg osnovnega svetovalnega in posvetovalnega dela z otrokom, z učitelji, drugimi delavci šole ter starši, pa mora svetovalni delavec presoditi, ali otrok potrebuje specializirano pomoč in obravnavo in otroka nato napotiti k ustreznim strokovnjakom izven VIZ, seveda v dogovoru oziroma s privolitvijo staršev oziroma po sklepu multidisciplinarnega tima na CSD. Pomemben vidik aktivnosti svetovalne službe je tudi delo s skupino oziroma razredom, v katerem je otrok, ki je bil oziroma je žrtev nasilja. Tako kot se nasilje nad otrokom dotakne vseh delavcev šole, posledice nasilja in obravnave žrtve navadno vplivajo tudi na oddelčno skupnost, katere član je otrok.

NALOGE SVETOVALNEGA DELAVCA:

- vodi interni tim VIZ,
- z otrokom vodi svetovalni razgovor,
- skrbi, da je VIZ za otroka varovalni dejavnik,
- otroka, ki je žrtev nasilja, seznani z vlogo VIZ in drugih institucij v postopku zaščite in pomoči otroka,
- otroku nudi ustrezno podporo,
- po potrebi nudi podporo ostalim članom družine,
- po potrebi otroka napoti k ustreznim strokovnjakom v dogovoru oz. s privolitvijo staršev oz. po sklepu multidisciplinarnega tima CSD,
- dela s skupino/oddelčno skupnostjo,
- kot vodja internega tima sodeluje v multidisciplinarnem timu na CSD.

Razrednik / vzgojitelj otroka

Vsi delavci VIZ pri svojem vsakdanjem delu skrbijo, da je šola za otroka varovalni dejavnik, verjetno najpomembnejšo vlogo pri tem pa ima razrednik, ki je z otrokom v neposrednem stiku največ časa. Pogosto otrok prav razrednika izbere za zaupno osebo. V teh primerih je zelo pomembno, da razrednik tesno sodeluje s svetovalno službo, in sicer iz več razlogov: prvič zato, da lahko ta prenese potrebne informacije multidisciplinarnemu timu CSD, kar omogoča bolj celovito in ažurno pomoč otroku. Poleg tega pa mu lahko svetovalni delavec ponudi ustrezno obliko intervizije. Učitelj z otrokom načrtuje delo, hkrati pa usklajuje tudi delo z oddelčnim učiteljskim zborom. Pomembno je, da v primeru, če se otroku zaradi stisk učni uspeh poslabša, zagotovi ustrezno učno pomoč in prilagoditve ter ustvarja priložnosti za otrokovo potrjevanje in uspeh.

NALOGE RAZREDNIKA / VZGOJITELJA:

- skrbi, da je VIZ za otroka varovalni dejavnik,
- če mu otrok zaupa oz. ga izbere za zaupno osebo, ohrani »status« zaupne osebe (o razgovorih piše zaznamke, se posvetuje s svetovalnim delavcem, ki mu lahko nudi intervizijo, lahko dobi tudi možnost supervizije),
- je nosilec načrta pomoči (z otrokom načrtuje šolsko delo, načrtuje delo z oddelčnim učiteljskim zborom, otroku nudi ustrezne podporne mehanizme),
- če je pri otroku zaradi stisk učni uspeh slabši, mu zagotovi ustrezno učno pomoč in prilagoditve,
- otroku ustvarja priložnosti za potrjevanje in uspeh,
- otroka nikoli ne izpostavlja pred drugimi,
- po potrebi organizira vrstniško pomoč,
- sodeluje v internem timu, ki obravnava primer,
- predstavi Pravilnik staršem na roditeljskem sestanku.

Drugi strokovni delavci

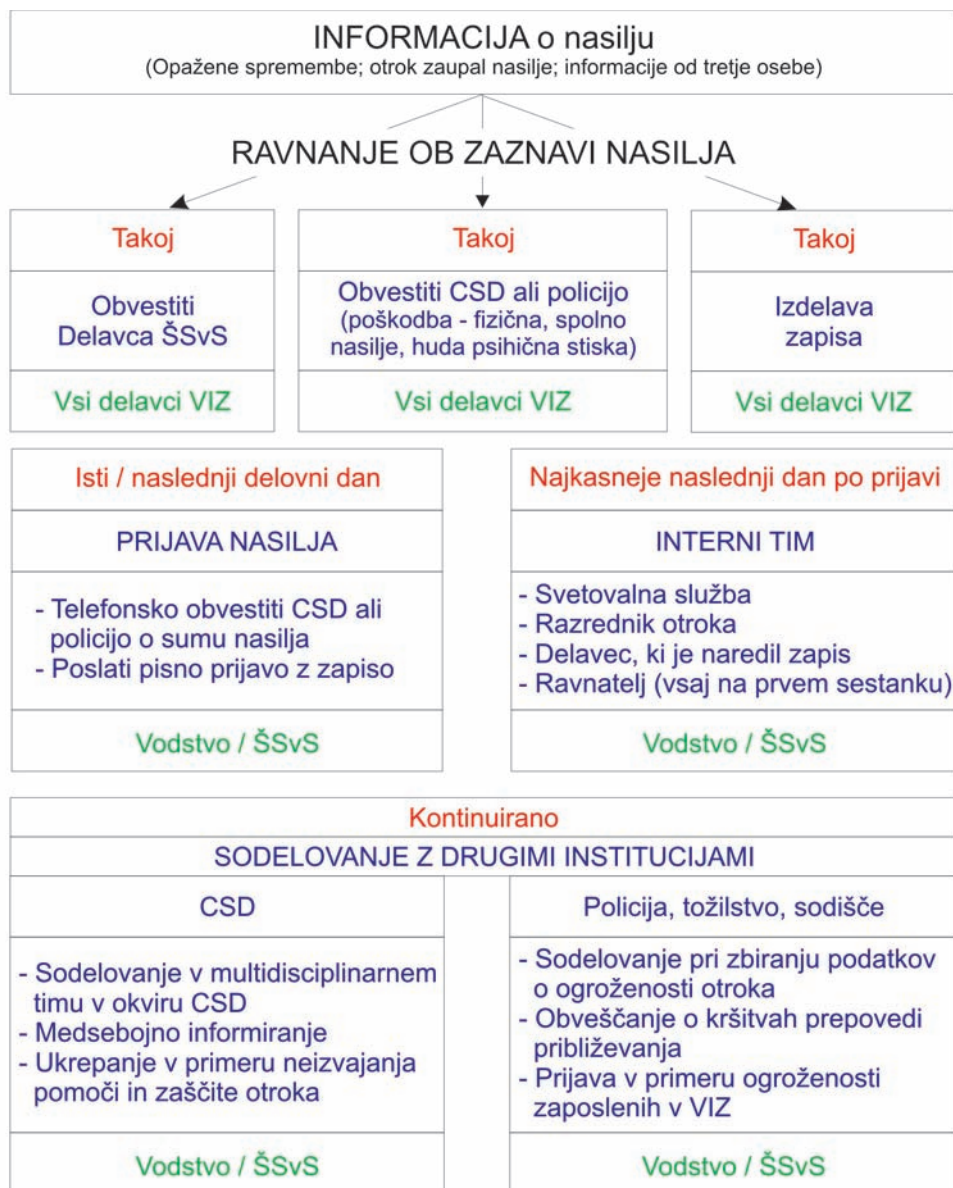
Nalog drugih strokovnih delavcev, ki niso člani tima, sam Pravilnik in njegove priloge ne opredeljujejo natančno. Tudi brez tega pa je razumljivo, da vsi dejavno sodelujejo pri pripravi, izvedbi in evalvaciji načrta pomoči oziroma svetovanja ter otroku zagotavljajo podporno okolje.

NALOGE DRUGIH STROKOVNIH DELAVCEV:

- aktivno sodelujejo pri pripravi in izvedbi ter evalvaciji načrta pomoči oziroma svetovanja,
- zagotavljajo podporno okolje otroku.

Grafični prikaz nalog iz Pravilnika

Pravilnik torej natančno določa korake, (časovna in vsebinska) delovanja posameznega strokovnega delavca pri obravnavi nasilja v družini v VIZ in kompetence zaposlenega. Kot smo že zapisali, je pomembno, da vsakdo v VIZ le-te pozna. Zato je nastal grafični prikaz kot »vodič« pri obravnavi nasilja v družini v VIZ.

Grafični prikaz izdelala: Janjušević P. in Klemenčič I., 2008

PRIJAVLJANJE SUMA NASILJA V DRUŽINI

Zaposleni v VIZ (in v drugih organizacijah), ki zaznajo nasilje v družini, pogosto izhajajo iz napačne predpostavke, da je njihova dolžnost podatek o nasilju v družini varovati kot poklicno skrivnost in da jim tako velevalo predpisi z njihovega področja dela. Če je bilo takšno stališče še mogoče upravičevati do sprejema ZPND, to po njegovi uveljavitvi več ni mogoče. Navedeni zakon je treba spoštovati kot novejši in specialnejši predpis, ki povsem nedvoumno razrešuje vprašanje, čemu je treba dati prednost: varovanju poklicne skrivnosti ali prijavi nasilja policiji in CSD. ZPND daje prijavitveni dolžnosti prednost pred varovanjem poklicne skrivnosti, kadar je otrok žrtev nasilja v družini:

Zakon o preprečevanju nasilja v družini

6. člen

Vsakdo, zlasti pa strokovni delavci oziroma delavke v zdravstvu ter osebe vzgojno-varstvenih in vzgojno-izobraževalnih zavodov, mora ne glede na določbe o varovanju poklicne skrivnosti takoj obvestiti center za socialno delo, policijo ali državno tožilstvo, kadar sumi, da je otrok žrtev nasilja.

ZPND je tako rešil pravno dilemo, kaj je dolžnost zaposlenih v VIZ (in drugih organizacijah). Seveda pa ne odpravlja osebnih stisk in dilem strokovnih delavcev VIZ, saj se s prijavo izpostavijo pred nasilnežem, prijavi pa pogosto sledijo tudi številne neprijetne naloge kot npr. pričanje na sodišču. Navedene stiske lahko bistveno ublaži Pravilnik, saj po njegovi zaslugi zaposleni v VIZ vedo, kaj bo sledilo njihovi prijavi, kaj druge institucije pričakujejo od njih in vedo, da jih bo vodstvo VIZ podpiralo. Pri tem se je treba zavedati, da lahko zaposleni v VIZ pomagajo otroku le v okviru delovanja VIZ, otrok, žrtev nasilja v družini, pa potrebuje tudi pomoč drugih organizacij, ki lahko z določenimi ukrepi posežejo v družino in otroka ustrezno zavarujejo pred nasiljem. To pa lahko storijo le, če za nasilje izvedo. Tako zaposleni v VIZ, ki ne prijavi nasilja, ne samo tvega, da bo za takšno opustitev pravno odgovarjal, ampak predvsem, da se bo zaradi njegovega molka nasilje nad otrokom nadaljevalo, stopnjevalo in se lahko tudi tragično konča.

ZPND ne določa sankcij v primeru opustitve prijavitvene dolžnosti, določa pa jih Kazenski zakonik (KZ-1). Kazenske sankcije so predvidene za uradne osebe (v VIZ so to ravnatelji) ne pa tudi za vse ostale zaposlene v VIZ, ki so po Pravilniku o zaznanem primeru nasilja dolžni o tem obvestiti svetovalno službo oziroma ravnatelja. Takšna ureditev pomeni, da je odgovornost ravnatelja večja in da če bo ta opustil dolžnost prijave, bo država zoper njega sprožila kazenski postopek, vsi ostali zaposleni pa ob opustitvi prijave odgovarjajo v okviru drugih predpisov (predvsem kot kršitev delovnih dolžnosti). Ravnatelj kot uradna oseba z opustitvijo prijave izvrši naslednje kaznivo dejanje:

Kazenski zakonik

281. člen

(2) Uradna oseba, ki zavestno opusti ovadbo kaznivega dejanja, za katero zve pri opravljanju svoje službe, če je zanj z zakonom predpisana kazen treh let ali več zapora, storilec pa se preganja po uradni dolžnosti, se kaznuje z zaporom do treh let.

Vse oblike nasilja v družini nad otrokom sodijo v krog kaznivih dejanj iz prej navedenega člena. Vendar pa je bila prijavitvena dolžnost določena že pred sprejemom ZPND in KZ-1; navedena zakona ne uvajata prijavitvene dolžnosti na novo, ampak jo le povsem jasno zapišeta (in KZ-1 njeno opustitev tudi sankcionira). Zakoni, ki so že pred sprejemom navedenih zakonov določali dolžnost prijavljanja, so navedeni v nadaljevanju. Njihove določbe povzemamo predvsem zato, da bi jasno pokazali, da se država zavzema za prijavitveno dolžnost že od začetka devetdesetih let prejšnjega stoletja, kar pa žal ni spodbudilo dovolj strokovnih razprav, ki bi pomagale razrešiti številne dileme v zvezi s prijavitveno dolžnostjo (tako strokovne kot povsem osebne).

a. Zakon o socialnem varstvu

Zakon o socialnem varstvu je že leta 1992 v 91. členu določil, da morajo organi, zavodi ter druge organizacije, ki pri svojem delu ugotovijo ogroženost otroka, mladoletnika ali osebe, ki ji je odvzeta poslovna sposobnost, o tem obvestiti center za socialno delo. Res je, da ne gre za dolžnost prijave organom pregona (policiji, državnemu tožilstvu), vendar je jasno povedano, da ima varstvo otroka prednost pred varovanjem poklicne skrivnosti, kar je dejansko le bolj jasno ponovljeno v Zakonu o preprečevanju nasilja v družini.

b. Področni zakoni in podzakonski predpisi, ki zavezujejo zaposlene v vzgojno-izobraževalnih institucijah

Zakon o osnovni šoli in Zakon o vrtcih nalagata zaposlenim v teh ustanovah, da podatke, ki jih dobijo pri svojem delu, varujejo kot poklicno skrivnost. Leta 2004 pa sta bila sprejeta podzakonska akta k obema zakonoma, ki sta že nalagala dolžnost prijave zlorab organom pregona:

- Pravilnik o zbiranju in varstvu osebnih podatkov na področju predšolske vzgoje v 17. členu nalaga pooblaščenim delavcem, da obveščajo center za socialno delo o primerih ogroženja otrok, organe kazenskega pregona pa o zlorabah otrok¹⁹. Pravilnik je sicer nejasen glede zavezancev za obveščanje navedenih institucij – govori namreč le o »pooblaščenih delavcih«, pri čemer ne pojasni, kdo so to oziroma kdo jim podeli takšno pooblastilo.
- Glede tega vprašanja je bil nekoliko natančnejši Pravilnik o zbiranju in varstvu osebnih podatkov na področju osnovnošolskega izobraževanja v 28. členu²⁰. Center za socialno delo in organe pregona so sicer tudi po tem pravilniku o zlorabah otrok dolžni obveščati pooblašчени delavci, natančneje pa je določen način obveščanja. Učitelj oziroma razrednik obvesti svetovalnega delavca o sumu, da je otrok ogrožen, ta pa oceni, ali je o primeru potrebno obvestiti center za socialno delo ali organe pregona. V takem primeru obvesti ravnatelja šole, ki nato odloči o nadaljnjem postopanju šole. Zakon o preprečevanju nasilja v družini torej le dopolnjuje to določbo v tem smislu, da morajo navedene osebe prijaviti nasilje nad otrokom, ne da bi pred tem presojele, ali je to primerno oziroma potrebno. Sam postopek prijave pa je določen v podzakonskem aktu - Pravilniku o obravnavi nasilja za VIZ.

¹⁹ 17. člen Pravilnika o zbiranju in varstvu osebnih podatkov na področju predšolske vzgoje:

»Ne glede na dolžnost varovanja poklicne skrivnosti so pooblašчени delavci, ki pri svojem delu ugotovijo ogroženost otroka, dolžni v skladu z 91. členom Zakona o socialnem varstvu (Uradni list RS, št. 54/92, 56/92 – popravek, 13/93, 42/98 – odločba US, 41/99 in 26/01) o tem obvestiti center za socialno delo na svojem območju. Predpostavlja se, da je otrok ogrožen, kadar je dejansko utrpel ali je zelo verjetno, da bo utrpel očitno škodo na zdravju ali razvoju. Osebe iz prejšnjega odstavka so dolžne organe kazenskega pregona (policija oziroma državno tožilstvo) obveščati, ko zvedo za primere telesnega in duševnega nasilja, poškodb ali zlorab, zanemarjanja ali malomarnega ravnanja, trpinčenja, izkoriščanja ali spolnih zlorab.«

²⁰ 28. člen Pravilnika o zbiranju in varstvu osebnih podatkov na področju osnovnošolskega izobraževanja: »Šola je dolžna zaščititi učenčeve koristi in v ta namen pristojne organe kazenskega pregona (policija oziroma državno tožilstvo) obveščati o primerih, ko strokovni delavci zvedo za primere telesnega ali duševnega nasilja, poškodb ali zlorab, zanemarjanja ali malomarnega ravnanja, trpinčenja, izkoriščanja ali spolnih zlorab. Ravnatelj je dolžan poskrbeti, da je vsak delavec v šoli, ki je po vsebini dela, ki ga opravlja, pooblaščen za delo z učenci, seznanjen s postopanjem ob sumu, da je učenec zaradi zlorabljanja ali zanemarjanja ogrožen. Učitelj oziroma razrednik ob sumu, da je učenec zaradi zlorabljanja ali zanemarjanja ogrožen, o tem obvesti svetovalnega delavca. Če svetovalni delavec oceni, da je o tem potrebno obvestiti pristojni center za socialno delo oziroma pristojne organe kazenskega pregona, o tem obvesti ravnatelja, ki odloči o nadaljnjem ukrepanju šole.«

SODELOVANJE VIZ Z DRUGIMI INSTITUCIJAMI

Sodelovanje s centri za socialno delo

1. Medsebojno obveščanje o aktivnostih

Temelj sodelovanja je medsebojno obveščanje organov in organizacij, ki izvedo za nasilje v družini. Sodelovanje pa se ne izčrpa s prijavo primerov centrom za socialno delo in/ali organom pregona. Zajema tudi obveščanje o vseh načrtovanih in že izvedenih ukrepih za pomoč žrtvam zaradi njihovega usklajevanja. Svetovalna služba mora zato v primeru, ko CSD začne postopek za zaščito otroka brez prijave VIZ in zaprosi šolo za poročilo, napisati poročilo o svojih opažanjih glede ogroženosti otroka zaradi suma nasilja, zlorabe ali zanemarjanja. Svetovalni delavec, ki pripravlja poročilo, vanj vključi opažanja vseh zaposlenih, ki so v stiku z otrokom. V pomoč pri pripravi tovrstnega poročila so svetovalnemu in drugim delavcem lahko okvirna navodila, ki veljajo za izdelavo zapisa.

Če je VIZ podal prijavo o sumu nasilja centru za socialno delo, mu je CSD dolžan v roku petih dni posredovati povratno informacijo o opravljenih začetnih aktivnostih (4. člen Pravilnika o sodelovanju organov).

2. Posredovanje podatkov

ZPND določa dolžnost posredovanja podatkov centrom za socialno delo, ki so dolžni voditi zbirke podatkov oseb, ki so jih obravnavali kot žrtve in kot povzročitelje nasilja (27. člen ZPND). Namen zbiranja teh podatkov pa ni le njihova statistična obdelava, ampak tudi (ali predvsem) nuditi žrtvam in povzročiteljem nasilja učinkovito obravnavanje. Razlika med medsebojnim obveščanjem in posredovanjem podatkov CSD je predvsem v tem, da medsebojno obveščanje zajema vse organe in organizacije, ki obravnavajo primere nasilja v družini in informacije potujejo med njimi (katere, kdaj in kako, določajo podzakonski akti). V skladu s področnimi zakoni pa so organi in organizacije dolžni v svojih zbirkah podatkov voditi nekatere podatke o obravnavanju nasilja v družini (v tem smislu so upravljalci določenih zbirk podatkov). In takšne podatke morajo posredovati CSD, če jih CSD k temu pozove. ZPND taksativno našteva upravljalce podatkov in določa, katere podatke so dolžni posredovati CSD. V Zakonu o osnovni šoli

je npr. določeno, da šola zbira podatke o otrocih in mladostnikih, ki potrebujejo pomoč in svetovanje (95.čl. Zakona o osnovni šoli). V praksi so se večkrat zastavljala vprašanja, ali so šole te podatke dolžne posredovati CSD ali pa bi bilo njihovo posredovanje v nasprotju z Zakonom o varstvu osebnih podatkov. ZPND takšno dilemo odpravlja in v 2. odstavku 32. člena določa, da so izvajalci vzgojno-izobraževalne dejavnosti dolžni posredovati CSD:

- podatke o vključitvi v vzgojno-izobraževalne zavode,
- podatke iz zbirke podatkov o otrocih in mladostnikih, ki potrebujejo pomoč in svetovanje.

3. Sodelovanje predstavnika VIZ v multidisciplinarnem timu na CSD

Že pred sprejemom ZPND so nekateri CSD za obravnavanje zahtevnejših primerov zlorab otrok oblikovali time, v katerih so sodelovali predstavniki različnih organov in organizacij. Nekateri CSD so imeli stalne strokovne (notranje) time, drugi so sklicevali time le v posamičnih primerih. Tudi sestava timov je bila različna. To kaže, da je bila ideja medinstitucionalnega pristopa pri delovanju CSD dobro sprejeta že pred sprejemom ZPND. Ker pa so bili ustanovitev, sestava in način dela timov zelo različni in pogojeni predvsem z osebnimi predstavami zaposlenih na CSD, je ZPND uzakonil timsko delo kot obvezno; centrom za socialno delo nalaga ustanovitev multidisciplinarnih timov za obravnavanje nasilja v družini (3.odst. 11.čl.). Sestavo tima in način dela pa je določil minister, pristojen za delo, družino in socialne zadeve v podzakonskem aktu, imenovanem Pravilnik o sodelovanju organov ter o delovanju centrov za socialno delo, multidisciplinarnih timov in regijskih služb pri obravnavi nasilja v družini (pravilnik je začel veljati 15.4.2009).

CSD sam odloči, ali bo sklical multidisciplinarni tim in v primeru, da ga skliče, se tudi odloči, ali bo povabil predstavnika VIZ v ta tim. Temu povabilu se je VIZ dolžan odzvati, k čemer ga (tako kot druge organe, pozvane k sodelovanju v multidisciplinarnem timu) zavezuje ZPND; ravnatelj je dolžan zagotoviti sodelovanje predstavnika VIZ v multidisciplinarnem timu. Po Pravilniku o obravnavi nasilja za VIZ je predstavnik VIZ v takšnem timu vodja internega tima, praviloma je to svetovalni delavec, v skladu s potrebami pa se vanj vključijo tudi drugi člani internega tima VIZ. Svetovalni delavec v multidisciplinarnem timu skrbi za medsebojno informiranje o aktivnostih in delu z otrokom v VIZ ter o sklepih in aktivnostih za zaščito otroka s strani multidisciplinarnega tima. VIZ ima tudi možnost, da v skladu s svojo strokovno presojo multidisciplinarnemu timu poda mnenje o tem, na kaj naj bo CSD posebej pozoren, da bodo v postopku obravnavanja nasilja varovane otrokove koristi. Glede na dobro poznavanje otroka in njegovih potreb s strani šole je takšno mnenje lahko multidisciplinarnemu timu v veliko pomoč pri načrtovanju najboljše možne pomoči otroku.

Ne glede na ZPND in resorne pravilnike, je realno pričakovati, da bodo postopki za zaščito otrok, žrtev nasilja, občasno zaradi različnih razlogov tudi zastajali oziroma se bo prišlo do zapletov. Če VIZ oziroma interni tim dobi informacije o tem, da se nasilje na otrokom po prijavi nadaljuje, ali pa meni, da postopek za zaščito poteka prepočasi ali ne dovolj učinkovito, je ravnatelj o tem dolžan obvestiti pristojni CSD. V primerih, da postopek tudi po tem po mnenju internega tima poteka prepočasi ali ne daje ustreznih rezultatov glede zaščite otroka, ravnatelj o tem obvesti socialno inšpekcijo.

Sodelovanje s policijo, tožilstvom in sodiščem

1. Dolžnost prijave suma nasilja

O dolžnosti prijave smo že govorili, na tem mestu le še posebej opozarjamo nanjo. Nasilje v družini je tudi kaznivo dejanje in kaznovanje storilcev pomembno prispeva k varnosti žrtev, pri drugih nasilnežih (in javnosti na sploh) pa krepi zavedanje, da je nasilje v družini nesprejemljivo, zavržno in da bodo nasilneži kaznovani. Šola o prijavi nasilja ni dolžna obveščati staršev.

2. Posredovanje zahtevanih podatkov

Že pred sprejemom ZPND je bilo potrebno v skladu s kazensko zakonodajo posredovati policiji, tožilstvu in sodišču vse podatke, ki so jih navedeni organi zahtevali. Vzgojno-izobraževalni zavodi naj se ob tem ne obremenjujejo z vprašanjem, ali so takšne zahteve upravičene in morebiti v skladu z Zakonom o varovanju osebnih podatkov; o tem v sodnih postopkih odloča sodišče, ki vodi konkretni postopek oziroma v primeru pritožbe višje sodišče. VIZ pa so se dolžni odzvati na poziv policije ali sodišča za posredovanje določenih podatkov in če se odzovejo, s tem ne morejo ravnati nezakonito.

3. Obveščanje policije o kršitvah prepovedi približevanja

Slovenska zakonodaja pozna več oblik prepovedi približevanja nasilnežev, ki se vsebinsko sicer ne razlikujejo, za izrek prepovedi pa so pristojni različni organi v različnih postopkih. Ker mora VIZ posredovati policiji morebitne kršitve te prepovedi, v nadaljevanju kratko povzemamo značilnosti teh prepovedi in njihove zakonske osnove:

- Novela Zakona o kazenskem postopku iz leta 1999 (Ur.l. RS, št. 72/98) je uvedla alternative priporu, med katerimi je tudi prepoved približanja določenemu kraju ali osebi (195.a člen ZKP). Ker gre za alternativo priporu, jo je seveda mogoče izreči samo v primeru storitve tistih kaznivih dejanj, pri katerih je zaradi njihove teže in ob izpolnjevanju drugih pogojev mogoče izreči pripor. Novi kazenski zakonik, ki se je začel uporabljati 1.11.2008,

je oblikoval novo kaznivo dejanje »nasilje v družini« (191.čl. KZ-1), v katerega je zajel vse lažje oblike nasilja. Določil je kazen v takšni višini, da je za razliko od prejšnjega kazenskega zakona za vse oblike nasilja mogoče izreči pripor in torej tudi prepoved približevanja kot alternativo priporu. Če nasilnež krši takšno prepoved, mu sodišče lahko izreče pripor.

- Leta 2003 je novela Zakona o policiji (Ur.l. RS, št. 79/03) uvedla možnost, da policisti odredijo prepoved približevanja določenemu kraju oziroma osebi v tistih primerih nasilja v družini, ki predstavljajo prekršek. Policisti izrečejo prepoved približevanja za 48 ur, preiskovalni sodnik pa lahko prepoved podaljša do skupnega trajanja 10 dni. Navedeni ukrep se lahko izreka od 26.9.2004, ko je stopil v veljavo Pravilnik o prepovedi približevanja določenemu kraju oziroma osebi (Ur.l. RS, št. 95/2004). Od novele Zakona o policiji iz leta 2006 (Ur.l. RS, št. 78/2006) pa je mogoče izreči prepoved približevanja ne samo za prekrške z elementi nasilja, ampak tudi za nasilna kazniva dejanja. V letu 2005 je policija izrekla 152 prepovedi približevanja, v letu 2009 pa že 1120. Če nasilnež krši tako izrečeno prepoved, se ga denarno kaznuje.
- Prepoved približevanja pa je določil tudi Zakon o preprečevanju nasilja v družini v 19. členu (»prepovedi zaradi nasilnih dejanj«). Po tem zakonu se prepoved ne izreče po uradni dolžnosti, ampak mora njen izrek sodišču predlagati žrtev sama oziroma njen zastopnik. O tem predlogu odloča Okrožno sodišče v nepravdnem postopku. V primeru kršitve odrejene prepovedi približevanja se storilca lahko prisili k njenemu spoštovanju po pravilih izvršilnega postopka (izrek denarne kazni).

Za lažjo ponazoritev prepovedi približevanja po različnih zakonih smo njihove temeljne značilnosti predstavili v spodnji tabeli:

Pravna podlaga	Predlagatelj izreka prepovedi	Odreditelj ukrepa	Trajanje	Posledice kršitve
Zakon o kazenskem postopku	Državni tožilec	Preiskovalni sodnik	Dokler ni končan kazenski postopek, največ pa 2 leti in 3 mesece	Odreditev pripora
Zakon o policiji	Policija - po uradni dolžnosti	Policist za 48 ur, podaljšanje preiskovalni sodnik	Do 70 dni	Denarna kazen
Zakon o preprečevanju nasilja v družini	Žrtev nasilja	Sodnik v nepravdnem postopku	Do 1 leta	Denarna kazen

Prepoved približevanja po vseh navedenih zakonih lahko zajema tudi prepoved

približevanja otrokom, vključenim v VIZ. Tako je lahko v prepovedi približevanja npr. določeno, da se starš otroku ne sme približati na določeno razdaljo ali da se ne sme na določeno razdaljo približati vrtcu ali šoli. Vodstvo šole mora biti v takšnem primeru obveščeno o izrečni prepovedi in o njenem trajanju. Takšno obvestilo lahko prejme od policije, sodišča ali CSD.

Pravilnik o obravnavi nasilja določa obveznost vodstva VIZ, da v primeru, če v VIZ zaznajo kršitev prepovedi približevanja otroku, o tem takoj obvesti policijo. Zato mora vodstvo o prepovedi približanja otroku obvestiti učitelje oziroma vzgojitelje, ki v primeru zaznane kršitve o tem takoj obvestijo vodstvo.

4. Ukrepi za zaščito zaposlenih

Tudi zaposleni v VIZ so lahko žrtve nasilja s strani odrasle osebe, ki izvaja nasilje nad otrokom. V takšnem primeru vodstvo šole obvesti policijo (vloži prijavo) in tako sodeluje pri zagotavljanju varnosti zaposlenih.

5. Zaposleni v VIZ kot priče v kazenskem postopku

Zaposleni v VIZ so lahko poklicani, da sodelujejo kot priče v različnih sodnih postopkih: kazenskem, pravdnem in nepravdnem. Pravila pričanja so v vseh postopkih urejena podobno, v nadaljevanju pa povzemamo določbe Zakona o kazenskem postopku.

- Priča se mora odzvati vabilu na zaslišanje

Če se priča vabilu ne odzove in ne pride na sodišče na dan, določen v vabilu, lahko sodišče odredi prisilno privedbo (pričo pride na njen dom ali delovno mesto iskat policija in jo nemudoma odpelje na sodišče). Lahko pa sodišče kaznuje takšno osebo tudi z denarno kaznijo. Zakon o kazenskem postopku v 78. členu določa višino kazni za osebo, ki se ne odzove vabilu za pričanje: »Denarna kazen znaša najmanj eno petino zadnje uradno objavljene povprečne mesečne neto plače v Republiki Sloveniji na zaposleno osebo, in največ trikratni znesek te plače.«

Do navedenih posledic pa ne pride, če priča svoj izostanek opraviči, vendar mora biti razlog opravičljiv (npr. priča ne more priti na sodišče zaradi bolezni in zato sodišču pošlje zdravniško potrdilo o svoji bolezni).

- Priča mora pričati (podati izjavo in odgovarjati na vprašanja)

Če je zaposleni v VIZ pozvan na sodišče kot priča, mora pričati – podati izjavo. Le če je v določenem sorodstvenem razmerju z obdolženim, je oproščen pričanja. Na to ga mora sodišče posebej opozoriti. Zaposleni v VIZ se ne morejo sklicevati na varovanje poklicne skrivnosti in iz tega razloga odkloniti pričanje

ali odgovor na posamezno vprašanje. To je bilo mogoče do leta 2003, takrat pa je bil Zakon o kazenskem postopku spremenjen in sedaj v 236. členu izrecno določa, da če je otrok žrtev nasilja v družini ali spolne zlorabe zunaj družine, se priče v kazenskem postopku ne morejo sklicevati na poklicno skrivnost.

Če priča noče pričati, jo lahko sodišče kaznuje z denarno kaznijo (enako kot v primeru, če ne pride na sodišče). Če oseba tudi po tem, ko je denarno kaznovana, noče pričati, jo sodišče lahko zapre, dokler ni pri volji pričati, vendar največ za en mesec.

- Priča je dolžna govoriti resnico in ne sme ničesar zamolčati

Sodišče bo po uvodnih vprašanjih (o njenem imenu in naslovu) ter opozorilih od priče zahtevalo, naj pove vse, kar ve o zadevi, nato pa ji bo sodnik zastavljal vprašanja, na katera je priča dolžna odgovoriti. Če želi, si zaposleni lahko pomaga z zapiski, ki so nastali med razgovori z otrokom ali zapisi o opažanjih, ki si jih je beležil zaposleni v VIZ. Vendar pa mora uvodoma sodišče prositi za dovoljenje, če si lahko pomaga z njimi.

Priča mora govoriti resnico in povedati vse, kar ve o zadevi. Če potvarja dejstva, laže ali zamolči kakšne okoliščine, stori kaznivo dejanje krive izpovedbe, za katero je predpisana kazen do 5 let zapor. Vendar pa je to kaznivo dejanje podano le, če priča hote potvarja dejstva (in ne, če jih npr. napačno interpretira) ali dejstva namenoma zamolči (in ne, če se jih npr. več ne spomni).

- Obtoženec je praviloma pri pričanju navzoč

Glavne obravnave so javne (udeležijo se jih lahko vsi zainteresirani, tudi novinarji), le izjemoma je javnost izključena. Eden izmed razlogov za izključitev javnosti je korist mladoletnika; iz tega razloga so glavne obravnave v zadevah, ko je bil otrok žrtev nasilja v družini, zaprte za javnost. Vendar je v vsakem primeru na glavni obravnavi vedno prisoten obtoženec in njegov zagovornik. Če je zaposlenega v VIZ zaradi navzočnosti obtoženca strah ali se počuti izredno neprijetno, lahko to pove sodniku in ga prosi, če obtoženca v času njegovega pričanja odstrani iz sodne dvorane. Sodnik bo odločil o takšnem predlogu in tudi če mu ne bo ugodil, priča mora podati izjavo.

ZBIRANJE IN HRAMBA PODATKOV O OBRAVNAVANJU OTROKA – ŽRTVE NASILJA

Ali je za zbiranje podatkov o otroku, za katerega VIZ domneva, da je žrtev nasilja v družini, potrebno soglasje staršev?

Zakon o vrtcih (43. čl.) in Zakon o osnovni šoli (95. čl.) določata, da vrtci in osnovne šole vodijo zbirko podatkov o otrocih, ki potrebujejo pomoč in svetovanje. V to skupino otrok sodijo nedvomno tudi otroci, za katere VIZ domneva, da so žrtve nasilja v družini. Vse aktivnosti VIZ so namreč usmerjene v pomoč otroku; tako aktivnosti v sami šoli kot tudi sodelovanje z drugimi institucijami, ki v okviru svojih pristojnosti pomagajo otroku (CSD, policija, tožilstvo, sodišče).

Prej navedena zakona izrecno določata, da mora VIZ za zbirko podatkov o otrocih, ki potrebujejo pomoč oziroma svetovanje, pridobiti pisno soglasje staršev, saj so starši zakoniti zastopniki mladoletnih otrok. Vendar pa določata tudi pomembno izjemo:

Če je otrok, ki potrebuje pomoč oziroma svetovanje, v družini ogrožen in ga je potrebno zavarovati, VIZ za vodenje zbirke podatkov o takšnem otroku ne potrebuje soglasja staršev.

Ob tem velja poudariti, da je otrok v družini ogrožen v primeru vseh oblik in intenzivnosti nasilja – ogrožen je njegov nemoten razvoj. Ni torej potrebno, da bi bil otrok žrtev težjih oblik fizičnega nasilja in bi bilo zato ogroženo njegovo življenje.

Če strnemo: VIZ so po Zakonu o preprečevanju nasilja v družini dolžni pomagati otrokom, ki so žrtve nasilja oziroma za katere domnevajo, da so žrtve nasilja. Zato za nudenje pomoči otroku in za zbiranje podatkov, ki bodo omogočili učinkovito pomoč otroku, VIZ ne potrebujejo soglasja staršev. Tudi če npr. starš kot zakoniti zastopnik otroka VIZ izrecno »prepove« obravnavanje otroka z namenom nudenja pomoči, nima takšna izjava nobenega učinka na navedeno (zakonsko) dolžnost VIZ.

Kdo zbira podatke?

Pravilnik o zbiranju in varstvu osebnih podatkov na področju osnovnošolskega izobraževanja (2004, 2008 – v nadaljevanju Pravilnik za OŠ) in Pravilnik o zbiranju in varstvu osebnih podatkov na področju predšolske vzgoje (2004 – v nadaljevanju Pravilnik za vrtce) določata, da

osebne podatke o otrocih, ki potrebujejo pomoč oziroma svetovanje, zbira svetovalna služba

in so del osebne mape otroka (11.čl. Pravilnika za OŠ, 7. čl. Pravilnika za vrtce). Svetovalni delavec je v skladu z 8.čl. Pravilnika tudi vodja internega tima za obravnavanje otroka, ki je žrtev nasilja v družini. V osebnih mapah se tako hrani zapis o zaznavi nasilja, zapisniki internega tima po Pravilniku, vse aktivnosti VIZ po Pravilniku (npr. individualni program, zapisi o razgovorih z otrokom, starši, strokovnimi delavci, kopije poročil VIZ za CSD itd.)

Hranjenje osebnih map

Pravilnik za OŠ (23.čl.) in Pravilnik za vrtce določata tudi način hranjenja osebnih map otrok, ki potrebujejo pomoč oziroma svetovanje:

Osebnne mape se hranijo v svetovalni službi v posebni omari, ki mora biti ustrezno zavarovana, ključke pa imajo samo pooblaščen delavci.

Čas hranjenja osebne mape

Osebnne mape se tako v vrtcih kot v osnovnih šolah hranijo še eno leto po zaključku šolanja učencev (23.čl. Pravilnika za šole) oziroma eno leto po odhodu otroka iz vrtca (4.čl. Pravilnika za vrtce). Po preteku tega roka morajo biti osebne mape fizično uničene. Fizično uničenje se izvede komisijsko, pri čemer se sestavi zapisnik o načinu uničenja, času in kraju ter navzočih članih komisije, ki je to izvedla.

To pomeni, da po preteku roka za hranjenje osebne mape tudi policija in sodišče ne moreta imeti vpogleda v tako zbrane podatke, ki bi sicer lahko predstavljali dokaz o izvajanju nasilja, če je bil zoper povzročitelja nasilja uveden kazenski postopek. Vendar pa mora VIZ že od same zaznave nasilja sodelovati tako s CSD kot policijo, tožilstvom in sodiščem, kar pomeni, da bo večina informacij, pridobljenih v postopku nujenja pomoči otroku v VIZ, sprotno

posredovana navedenima organoma in pri njih hranjena v skladu s področnimi pravili, ki zavezujejo navedene organe.

Tudi po uničenju osebnih podatkov pa so ti še vedno poklicna skrivnost, saj varovanje podatkov kot poklicne skrivnosti tako Zakon o vrtcih kot Zakon o OŠ časovno ne omejujeta. Osebe, ki so se v času obravnavanja otroka v VIZ seznanile z določenimi podatki, morajo te podatke vedno varovati kot poklicno skrivnost, jih torej ne posredovati drugim osebam. Vendar pa bo tudi po uničenju osebne mape lahko sodišče pozvalo npr. svetovalnega delavca VIZ, ki je zbiral navedene podatke za nudenje pomoči, da kot priča pove, kaj je pri svetovalnem delu z otrokom izvedel. V takšnem primeru mora svetovalni delavec povedati vse, česar se spomni in je bilo sicer zapisano v že uničeni osebni mapi. V tem primeru je namreč razrešen varovanja poklicne skrivnosti po kazenski zakonodaji.

Ali starši lahko vpogledajo v osebno mapo svojega otroka?

Po 30. členu Zakona o varstvu osebnih podatkov ima vsak pravico seznaniti se z lastnimi osebnimi podatki, ki jih na podlagi zakona zbirajo za to pristojni organi. Ker so v vrtcih in osnovnih šolah otroci mladoletni, pravico otrok do seznanitve s podatki iz osebne mape izvajajo njihovi starši. Starši so po Zakonu o zakonski zvezi in družinskih razmerjih zakoniti zastopniki otrok, dokler jim ni s sodno odločbo odvzeta roditeljska pravica. To pomeni, da je tudi starš, ki otroku povzroča nasilje, kljub takšnemu svojemu ravnanju še vedno njegov zakoniti zastopnik. Iz tega njegovega statusa pa izhaja, da ima pravico seznaniti se z osebnimi podatki, ki jih o otroku zbirajo VIZ, torej z vso dokumentacijo v osebni mapi (tudi npr. z zapisom o zaznavi nasilja, v katerem bo v večini zadev povzeta izjava otroka).

Leta 2004 sprejeta Pravilnik za OŠ in Pravilnik za vrtce sta enako določala, da imajo starši pravico do vpogleda »v strokovno interpretirane podatke«, ki jih OŠ oziroma vrtec zbira zaradi svetovanja in pomoči otroku in da si te strokovno interpretirane podatke lahko starši prepisujejo, izpisujejo ali fotokopirajo. V praksi je prihajalo do vprašanj, kaj to pravzaprav pomeni; ali se starš lahko seznani le s strokovno interpretacijo zbranih podatkov s strani svetovalne službe (ki se izčrpa v pogovoru s svetovalno službo) ali pa lahko vpogleda v osebni spis in si ga fotokopira oziroma prepiše podatke. Glede tega je informacijska pooblaščenka zavzela (neobvezno) mnenje (št. 0712-379/2006/2, objavljeno na spletni strani www.ip-rs.si), da imajo starši na podlagi Pravilnika za OŠ ne le pravico do vpogleda v podatke, ampak da jim je šola dolžna poleg vpogleda zagotoviti tudi strokovno interpretacijo teh podatkov. Šola in vrtec morata torej omogočiti staršem ne le vpogled v osebne podatke (osebno mapo) otroka, ampak sta jim dolžna te podatke tudi strokovno razložiti. Glede podatkov, ki jih zbira vrtec, takšna ureditev še vedno velja.

Spremenjen pa je bil Pravilnik za OŠ in od leta 2008, tako da se 36. čl. glasi: »Starši imajo pravico do vpogleda v vse zbirke osebnih podatkov, ki se nanašajo na njihovega otroka. Staršem je treba omogočiti pregledovanje, prepisovanje in kopiranje teh podatkov...« Nesporno je torej določeno, da mora šola omogočiti staršem vpogled v vse zbrane podatke (kot je sicer izhajalo že iz pravilnika iz leta 2004), ni jim pa več dolžna podati njihove strokovne interpretacije. Čeprav to ni več zapisano kot dolžnost, pa bo v primeru zbiranja podatkov zaradi ogroženosti otroka v družini potrebna strokovna interpretacija s strani svetovalne službe zaradi varovanja koristi otroka – da starš zaradi seznanitve s podatki (in npr. z izjavami otroka svetovalni službi) ne bi stopnjeval nasilja oziroma nadaljeval z njim. Poleg tega pa lahko pogovor s starši tudi prispeva k izboljšanju razmer v družini.

Ali se zaposleni v VIZ lahko seznanijo s podatki iz osebne mape?

Svetovalni delavci so podatke o otrocih, ki potrebujejo pomoč oziroma svetovanje, dolžni varovati kot poklicno skrivnost. To izrecno določa Zakon o vrtcih in Zakon o osnovni šoli. To ne pomeni le, da podatkov ne smejo razkriti osebam, ki niso zaposlene v VIZ, ampak jih zavezuje poklicna molčečnost tudi v razmerju do sodelavcev v VIZ.

Vendar pa 14. čl. Pravilnika za OŠ določa: »Svetovalni delavec sme s strokovno interpretiranimi podatki iz zbirke podatkov seznaniti strokovne delavce, ki poučujejo oziroma delajo z učencem, če je to potrebno za njihovo nadaljnje delo z učencem in za dosego namena postopka nudenja pomoči oziroma svetovanja.« Vsebinsko enak je 9. čl. Pravilnika za vrtce.

P R A V I L N I K
O OBRAVNAVI NASILJA V DRUŽINI ZA
VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNE ZAVODE

I. SPLOŠNI DOLOČBI

1. člen

(1) Ta pravilnik določa ravnanje zaposlenih v javnih vzgojno-izobraževalnih zavodih in zasebnih vzgojno-izobraževalnih zavodih, ki izvajajo javno veljaven program (v nadaljnjem besedilu: VIZ) ob zaznavi nasilja nad otrokom v družini, oblike pomoči otroku, ki je žrtev nasilja, v VIZ ter sodelovanje VIZ z državnimi organi, nosilci javnih pooblastil in izvajalci javnih služb (v nadaljnjem besedilu: organi) v primeru nasilja nad otrokom v družini.

(2) Ta pravilnik se uporablja tudi v primeru nasilja v družini nad polnoletnim udeležencem izobraževanja po javno veljavnih programih.

(3) Za ravnanje zaposlenih v VIZ na podlagi tega pravilnika je v skladu z zakonom, ki ureja organizacijo in financiranje vzgoje in izobraževanja, odgovoren ravnatelj.

2. člen

V tem pravilniku naslednja izraza pomenita:

– »otrok« je otrok v vrtcu, učenec v osnovni šoli in dijak v srednji šoli do njegove polnoletnosti;

– »učitelj« je vzgojitelj oziroma učitelj v VIZ.

II. RAVNANJE OB ZAZNAVI NASILJA

3. člen

Učitelj ali drug delavec VIZ, ki je pri otroku opazil spremembe, ki bi lahko bile posledice nasilja, ali mu je otrok zaupal, da je žrtev nasilja, ali ima učitelj ali drug delavec VIZ informacijo o nasilju od tretje osebe ali pa je bil sam priča nasilja, takoj:

– obvesti o tem svetovalnega delavca VIZ ali v njegovi odsotnosti ravnatelja ali pomočnika ravnatelja,

– sam ali s svetovalnim delavcem VIZ v primeru poškodbe pri fizičnem ali spolnem nasilju ali hudi psihični stiski otroka zaradi nasilja v družini obvesti pristojni center za socialno delo (v nadaljnjem besedilu: CSD), izven poslovnega časa CSD njegovo interventno službo, ali, če meni, da je to primerno, policijo; če so navedene posledice opažene pri polnoletnem udeležencu izobraževanja po javno veljavnih programih, se mu svetuje, naj obišče zdravnika, ter se ga seznani z možnostmi ustrezne pomoči in organi, ki mu lahko nudijo ustrezno pomoč,

– sam ali s svetovalnim delavcem naredi zapis dogodka, opažanj, pridobljenih informacij ali pogovora z otrokom.

4. člen

(1) Zapis dogodka je uradni dokument, ki je podlaga za prijavo nasilja CSD, policiji ali državnemu tožilstvu ter za nudenje pomoči otroku v okviru VIZ. V zapisu dogodka je treba navesti vse okoliščine in opažanja, iz katerih je mogoče sklepati, da se izvaja nasilje in da je otrok ogrožen. Delavec VIZ, ki naredi zapis, zapiše tudi, ali so potrebni takojšnji ukrepi za

zaščito otroka.

(2) Obrazec za zapis dogodka je v Prilogi, ki je sestavni del tega pravilnika.

5. člen

(1) Ravnatelj ali svetovalna služba VIZ v telefonskem pogovoru isti dan oziroma najpozneje v 24 urah po narejenem zapisu dogodka obvesti CSD, policijo ali državno tožilstvo o sumu nasilja v družini nad otrokom (v nadaljnjem besedilu: nasilje) in CSD pošlje pisno prijavo nasilja skupaj z zapisom dogodka.

(2) Ravnatelj ali svetovalna služba VIZ starše o opravljeni prijavi nasilja obvesti le takrat, ko presodi, da je to v korist otroka.

III. NUDENJE POMOČI OTROKU, KI JE ŽRTEV NASILJA, V VIZ

6. člen

(1) Svetovalni delavec VIZ najpozneje naslednji delovni dan po telefonski prijavi nasilja CSD, policiji ali državnemu tožilstvu skliče interni tim VIZ (v nadaljnjem besedilu: interni tim), ki ga sestavljajo svetovalna služba VIZ, razrednik oziroma vzgojitelj otroka, ki je žrtev nasilja, in učitelj oziroma drug delavec VIZ, ki je naredil zapis dogodka. Vsaj na prvem sestanku mora biti navzoč tudi ravnatelj.

(2) Vodja internega tima je svetovalni delavec VIZ. Če ima VIZ le enega svetovalnega delavca in je ta odsoten, vlogo vodje internega tima prevzame ravnatelj.

(3) Naloge vodje internega tima so:

- skrb za izmenjavo informacij med člani internega tima,
- usklajevanje dejavnosti v okviru VIZ,
- obveščanje ravnatelja o vseh oblikah pomoči otroku, ki je žrtev nasilja,
- če CSD skliče multidisciplinarni tim za obravnavo nasilja v družini (v nadaljnjem besedilu: multidisciplinarni tim) v skladu s pravilnikom, ki ureja sodelovanje organov ter o delovanju centrov za socialno delo, multidisciplinarnih timov in regijskih služb pri obravnavi nasilja v družini sodeluje v njem kot predstavnik VIZ in o dejavnostih multidisciplinarnega tima obvešča ostale člane internega tima.

7. člen

(1) Naloge internega tima pri obravnavi vseh primerov nasilja so:

- dogovor o načinu podpore in pomoči otroku, ki je žrtev nasilja, v VIZ,
- določitev nalog posameznih članov internega tima in drugih strokovnih delavcev z namenom pomagati otroku, ki je žrtev nasilja, pri soočanju s posledicami nasilja in pri njegovem aktivnem sodelovanju v postopkih drugih organov z namenom zagotavljanja njegove dolgoročne varnosti in določitev rokov za njihovo izvedbo,
- izmenjava informacij o dinamiki nasilja nad otrokom, ki je žrtev nasilja, in posledicah nasilja,
- sodelovanje s CSD, policijo in sodiščem,
- sprejetje odločitve o zaključku dela internega tima na podlagi evalvacije dela in uspešnosti internega tima ter svetovalnega dela z otrokom, ki je žrtev nasilja.

(2) Po potrebi so naloge internega tima tudi:

- seznanitev drugih strokovnih delavcev VIZ s primerom nasilja, če je to potrebno za njihovo nadaljnje delo z otrokom in za pomoč oziroma svetovanje otroku,
- izdelava načrta pomoči VIZ oziroma svetovanja otroku, po potrebi v sodelovanju z drugimi strokovnimi delavci VIZ,
- v sodelovanju z ravnateljem načrtovanje ukrepov za zaščito zaposlenih v VIZ pred morebitnim nasiljem, povezanim z obravnavanim primerom,
- če interni tim oceni, da je otrok še vedno izpostavljen posledicam nasilja ali da je prišlo do ponovnega nasilja, naredi ravnatelj ali svetovalna služba VIZ nov zapis dogodka v skladu z 2. in 3. členom tega pravilnika ter v telefonskem pogovoru isti dan ali najpozneje v 24 urah po narejenem novem zapisu dogodka

obvesti CSD, policijo ali državno tožilstvo o sumu nasilja in CSD pošlje pisno prijavo skupaj z zapisom dogodka,

- sprejetje dogovora o načinu sodelovanja s staršem ali skrbnikom otroka, ki je žrtev nasilja.

(3) Ob sklicu multidisciplinarnega tima so naloge internega tima tudi:

- usklajevanje aktivnosti VIZ z aktivnostmi drugih organov v skladu z dogovori na multidisciplinarnem timu,

- oblikovanje mnenja, na katere okoliščine primera nasilja naj bo multidisciplinarni tim pozoren pri nujenju pomoči otroku, ki je žrtev nasilja, da bodo v postopku obravnave nasilja varovane njegove koristi,

- spremljanje dejavnosti CSD, policije in sodišča.

8. člen

(1) Sestanke internega tima sklicuje vodja internega tima. Na sestankih se pišejo zapisniki, v katerih se zapišejo sklepi o dogovorjenih nalogah, njihovih nosilcih in časovnih rokih za izvedbo nalog.

(2) Zapisnik je uradni dokument, varovan v skladu s predpisi, ki urejajo zbiranje in varstvo osebnih podatkov ter vodenje in hrambo dokumentacije.

(3) Člani internega tima morajo vse podatke, ki jih pridobijo na sestankih tima, varovati kot zaupne, tudi po koncu delovanja internega tima.

IV. SODELOVANJE Z DRUGIMI ORGANI

1. Sodelovanje s CSD

9. člen

(1) Zaposleni v VIZ sodelujejo s CSD pri zbiranju podatkov o ogroženosti otroka, ki je žrtev nasilja.

(2) Naloge vodje internega tima kot predstavnika VIZ v multidisciplinarnem timu, so:

- s člani multidisciplinarnega tima izmenjuje informacije za razjasnitev okoliščin, potrebnih za zaščito in pomoč otroku po telefonu, elektronski pošti in na sejah multidisciplinarnega tima,

- sodeluje pri načrtovanju, izvajanju, usklajevanju in spremljanju dejavnosti multidisciplinarnega tima za zaščito in podporo otroka,

- seznanja člane multidisciplinarnega tima z aktivnostmi VIZ pri zagotavljanju pomoči otroku, ki je žrtev nasilja in skrbi za usklajevanje aktivnosti VIZ z aktivnostmi drugih organov,

– posreduje multidisciplinarnemu timu mnenje internega tima o načinu zagotavljanja koristi otroka, ki je žrtev nasilja, pri obravnavi primera,

– dejavno sodeluje pri izdelavi ocene ogroženosti otroka, ki je žrtev nasilja, in oblikovanju načrta pomoči v okviru multidisciplinarnega tima.

(3) Kadar CSD ne pozove VIZ k sodelovanju v multidisciplinarnem timu, med CSD in VIZ prav tako poteka medsebojno obveščanje (osebno, pisno in po telefonu) o dejavnostih za zagotavljanje zaščite in pomoči otroku, ki je žrtev nasilja v družini, in usklajevanje teh dejavnosti.

10. člen

Kadar CSD začne postopek za zaščito otroka, ki je žrtev nasilja, brez prijave VIZ in zaprosi VIZ za poročilo, svetovalna služba VIZ napiše poročilo o svojem mnenju o ogroženosti otroka zaradi suma nasilja. Svetovalni delavec, ki pripravlja poročilo, vanj vključi tudi mnenja zaposlenih v VIZ, ki so v stiku z otrokom, ki je žrtev nasilja.

11. člen

Kadar interni tim oceni, da se izvajanje nasilja nad otrokom po prijavi CSD nadaljuje ali da postopek CSD za zaščito otroka poteka prepočasi ali ni dovolj učinkovit, ravnatelj o tem obvesti predstojnika pristojnega CSD. Če postopek še vedno poteka prepočasi ali ni dovolj učinkovit, ravnatelj o tem obvesti socialno inšpekcijo.

2. Sodelovanje s policijo, tožilstvom in sodiščem

12. člen

(1) Zaposleni v VIZ sodelujejo s policijo, tožilstvom in sodiščem pri zbiranju podatkov o ogroženosti otroka.

(2) Če je VIZ uradno obveščen, da je bila povzročitelju nasilja izrečena prepoved približevanja otroku, ki jo je izreklo sodišče ali policija zaradi izvajanja nasilja v družini, o zaznanih kršitvah te prepovedi ravnatelj oziroma pomočnik ravnatelja takoj obvesti policijo.

(3) Ravnatelj oziroma pomočnik ravnatelja sodeluje s policijo in vloži prijavo na policijo, če eden od staršev ali druga odrasla oseba, ki izvaja nasilje nad otrokom, izvaja nasilje tudi nad zaposlenimi v VIZ.

V. KONČNA DOLOČBA

13. člen

Ta pravilnik začne veljati petnajsti dan po objavi v Uradnem listu Republike Slovenije.

**ZAPIS O NASILJU NAD OTROKOM V SKLADU S PRAVILNIKOM O OBRAVNAVI NASILJA V DRUŽINI
ZA VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNE ZAVODE**

Ustanova: (popolni podatki o vzgojno-izobraževalnem zavodu, naslov)	Podatki o otroku: Priimek in ime: Spol (Obkrožite!) M Ž Rojstni datum: Razred:		
Zapis izdelal:	Delovno mesto: Zapis		
(Po potrebi dodajte vrstice.) Ali je strokovni delavec VIZ že obvestil CSD oziroma izven poslovnega časa centra interventno službo CSD o potrebni ustrezni zdravstveni oskrbi oziroma takojšnji zaščiti otroka? (Obkrožite!) DA NE Obrazložitev: (Po potrebi dodajte vrstice.)			
Datum in ura, ko je otrok v razgovoru poročal o dogodku ali ko so bili opaženi znaki nasilja nad otrokom. Datum Ura:			
<u>PREDAJA ZAPISA SVETOVALNI SLUŽBI:</u> Ime in priimek osebe, ki je zapis sestavila: Zapis zaključen ob: Fodpis: Ime in priimek svetovalnega delavca, ki je zapis prevzel: Zapis prevzet dne: ob: Fodpis: Tel. št. svetovalnega delavca:			
Kdo v VIZ je bil v skladu s pravilnikom obveščen o dogodku oziroma informaciji? Ime in priimek: Datum in čas: Obvestil: Ime in priimek: Datum in čas: Obvestil:			

62

REGIJSKE KOORDINATORICE za preprečevanje nasilja

CSD	PODROČJE REGIJE	REGIJSKA KOORDINATORICA	TELEFON
CSD CELJE	CELJSKA REGIJA	Gabriela Čoklc gabriela.coklc@gov.si	03/42 56 300
CSD DOMŽALE	OBLJUBLJANSKA 1 REGIJA	Marjana Milek Ogrinc marjana.milek-ogrinc@gov.si	01/72 46 396 031/689 866
CSD GORNJA RADGONA	POMURSKA REGIJA	Tina Vukan tina.vukan@gov.si	02/56 49 327
CSD KOČEVJE	OBLJUBLJANSKA 2 REGIJA	Katarina Hiti katarina.hiti@gov.si	01/89 38 380
CSD KOPER	PRIMORSKA REGIJA	mag. Dragica Fojan dragica.fojan@gov.si	05/66 34 579
CSD KRŠKO	POSAVSKA REGIJA	Sonja Žugič sonja.zugic@gov.si	07/49 04 956
CSD LJUBLJANA ŠIŠKA	LJUBLJANSKA REGIJA	mag. Viktorija Bevc viktorija.bevc@gov.si	01/58 39 818
CSD MARIBOR	PODRAVSKA REGIJA	Francka Premzel franciska.premzel@gov.si	02/22 08 197 031/703 521
CSD NOVA GORICA	GORIŠKA REGIJA	Majda Pušnar majda.pusnar@gov.si	05/33 02 918 031/662 010
CSD NOVO MESTO	DOLENJSKA REGIJA IN BELA KRAJINA	Dubravka Hrovatič dubravka.hrovatic@gov.si	07/39 32 664
CSD SLOVENJ GRADEC	KOROŠKA REGIJA	mag. Anica Žvikart csdsg.koor.nas@gov.si	02/88 50 100 031/ 309 561
CSD ŠKOFJA LOKA	GORENJSKA REGIJA	mag. Aleksandra Ogrin aleksandra.ogrin@gov.si	04/51 70 117

CSD	NASLOV	TELEFON/FAKS	E-NASLOV
AJDOVŠČINA	Gregorčičeva 18 5270 Ajdovščina	T: 05 368 06 12	gpcsd.ajdov@gov.si
		F: 05 368 06 24	
BREŽICE	Cesta prvih borcev 24 8250 Brežice	T: 07 499 10 00	gpcsd.brezi@gov.si
		F: 07 499 10 21	
CELJE	Opekarniška 15b 3000 Celje	T: 03 425 63 00	gpcsd.celje@gov.si
		F: 03 548 41 61	
CERKNICA	Partizanska 2a 1380 Cerknica	T: 01 705 04 00	gpcsd.cerkn@gov.si
		F: 01 705 04 10	
ČRNOMELJ	Ulica 21. oktobra 9 8340 Črnomelj	T: 07 306 23 60	gpcsd.crnom@gov.si
		F: 07 306 23 72	
DOMŽALE	Ljubljanska 70 1230 Domžale	T: 01 724 63 70	gpcsd.domza@gov.si
		F: 01 721 56 80	
DRAVOGRAD	Meža 4 2370 Dravograd	T: 02 872 36 30	gpcsd.dravo@gov.si
		F: 02 872 36 31	
GORNJA RADGONA	Partizanska cesta 21 9250 Gornja Radgona	T: 02 564 93 10	gpcsd.gornj@gov.si
		F: 02 564 93 29	
GROSUPLJE	Taborska c. 13 1290 Grosuplje	T: 01 781 80 50	gpcsd.grosu@gov.si
		F: 01 786 16 01	
HRASTNIK	Log 9 1430 Hrastnik	T: 03 564 27 70	gpcsd.hrast@gov.si
		F: 03 564 27 76	
IDRIJA	Vojkova 2a 5280 Idrija	T: 05 373 46 00	gpcsd.idrij@gov.si
		F: 05 373 46 01	
ILIRSKA BISTRICA	Bazoviška 32 6250 Ilirska Bistrica	T: 05 711 01 40	gpcsd.ilirs@gov.si
		F: 05 711 01 41	
IZOLA	Cesta v Pregavor 3a 6310 Izola	T: 05 662 26 94	gpcsd.izola@gov.si
		F: 05 662 22 98	
JESENICE	C. železarjev 4a 4270 Jesenice	T: 04 583 46 01	gpcsd.jesen@gov.si
		04 583 46 10	
		04 583 46 14	
		F: 04 583 46 02	
		04 583 46 40	
KAMNIK	Ljubljanska 1 1240 Kamnik	T: 01 830 32 80	gpcsd.kamni@gov.si
		01 831 60 31	
		F: 01 830 32 81	
KOČEVJE	Ljubljanska c. 25 1330 Kočevje	T: 01 893 83 80	gpcsd.kocev@gov.si
		F: 01 893 83 90	
KOPER	Cankarjeva 6 6000 Koper	T: 05 663 45 50	gpcsd.koper@gov.si
		F: 05 663 45 55	
KRANJ	Koroška cesta 19 4000 Kranj	T: 04 256 87 20	gpcsd.kranj@gov.si
		F: 04 256 87 22	

KRŠKO	Cesta krških žrtev 11 8270 Krško	T: 07 492 23 25	gpcsd.krsko@gov.si
		07 490 49 51	
		F: 07 490 49 52	
LAŠKO	Kidričeva ulica 1 3270 Laško	T: 03 734 31 00	gpcsd.lasko@gov.si
		F: 03 734 31 20	
LENART	Ilaunigova 19 2230 Lenart	T: 02 720 03 00	gpcsd.lenar@gov.si
		F: 02 720 03 09	
LENDAVA	Glavna ulica 73 9220 Lendava	T: 02 578 98 40	gpcsd.lenda@gov.si
		F: 02 578 98 41	
LITIJA	Ponoviška c. 12 1270 Litija	T: 01 890 03 80	gpcsd.litij@gov.si
		F: 01 898 35 61	
LJUBLJANA- BEŽIGRAD	Podmilščakova 20 1000 Ljubljana - Bežigrad	T: 01 300 18 00	gpcsd.ljbez@gov.si
		01 300 18 01	
		F: 01 300 18 30	
LJUBLJANA- CENTER	Dalmatinova 2 1000 Ljubljana - Center	T: 01 475 08 00	gpcsd.ljcen@gov.si
		01 475 08 16	
		F: 01 231 61 90	
LJUBLJANA- MOSTE POLJE	Ob Ljubljani 36a 1000 Ljubljana Moste- Polje	T: 01 587 34 00	gpcsd.ljmos@gov.si
		F: 01 587 34 44	
LJUBLJANA- ŠIŠKA	Celovška 150 1000 Ljubljana Šiška	T: 01 583 98 00	gpcsd.ljsis@gov.si
		F: 01 519 40 80	
LJUBLJANA- VIČ RUDNIK	Tržaška cesta 2 1000 Ljubljana Vič-Rud- nik	T: 01 200 21 40	gpcsd.ljvic@gov.si
		F: 01 251 76 29	
LJUTOMER	Prešernova 17a 9240 Ljutomer	T: 02 585 86 60	gpcsd.ljuto@gov.si
		F: 02 585 86 70	
LOGATEC	Tržaška cesta 50a 1370 Logatec	T: 01 759 06 70	gpcsd.logat@gov.si
		F: 01 759 06 75	
MARIBOR	Dvorakova ulica 5 2000 Maribor	T: 02 250 66 00	gpcsd.marib@gov.si
		F: 02 252 30 54	
METLIKA	Naselje Borisa Kidriča 5a 8330 Metlika	T: 07 369 14 83	gpcsd.metli@gov.si
		F: 07 369 14 85	
MOZIRJE	Šmihelska cesta 2 3330 Mozirje	T: 03 839 14 60	gpcsd.mozir@gov.si
		F: 03 839 14 78	
MURSKA SOBOTA	Slovenska ulica 44 9000 Murska Sobota	T: 02 535 11 40	gpcsd.mursk@gov.si
		F: 02 535 11 70	
NOVA GORICA	Trg Edvarda Kardelja 1 5000 Nova Gorica	T: 05 330 29 00	gpcsd.gorica1@gov.si
		F: 05 330 29 13	
NOVO MESTO	Resslova ul. 7b 8000 Novo Mesto	T: 07 393 26 40	gpcsd.novom@gov.si
		F: 07 393 26 71	

ORMOŽ	Ptujška c. 22d 2270 Ormož	T: 02 741 05 60	gpcsd.ormoz@gov.si
		F: 02 741 05 72	
PESNICA	Pesnica pri Mariboru 44 2211 Pesnica	T: 02 654 42 20	gpcsd.pesni@gov.si
		F: 02 654 42 30	
PIRAN	Obala 114 6320 Portorož	T: 05 671 23 00	gpcsd.piran@gov.si
		F: 05 671 23 09	
POSTOJNA	Novi trg 6 6230 Postojna	T: 05 700 12 00	gpcsd.posto@gov.si
		F: 05 700 12 11	
PTUJ	Trstenjakova 5a 2250 Ptuj	T: 02 787 56 00	gpcsd.ptuj@gov.si
		F: 02 778 77 71	
RADLJE OB DRAVI	Mariborska c. 7 2360 Radlje ob Dravi	T: 02 887 97 30	gpcsd.radlj@gov.si
		F: 02 887 97 40	
RADOVLJICA	Kopališka 10 4240 Radovljica	T: 04 537 14 00	gpcsd.radov@gov.si
		04 537 14 11	
		F: 04 537 14 28	
RAVNE NA KOROŠKEM	Gozdarska pot 17 2390 Ravne na Koroškem	T: 02 821 63 50	gpcsd.ravne@gov.si
		F: 02 821 63 75	
RIBNICA	Škrabčev trg 17 1310 Ribnica	T: 01 836 10 03	gpcsd.ribni@gov.si
		01 836 93 50	
		F: 01 836 10 28	
RUŠE	Šolska ulica 16a 2342 Ruše	T: 02 661 12 41	gpcsd.ruse@gov.si
		F: 02 661 00 41	
SEVNICA	Trg svobode 9 8290 Sevnica	T: 07 816 12 40	gpcsd.sevni@gov.si
		F: 07 816 12 50	
SEŽANA	Kosovelova ul. 4b 6210 Sežana	T: 05 707 42 00	gpcsd.sezan@gov.si
		05 734 16 80	
		F: 05 707 42 01	
SLOVENJ GRADEČ	Ozka ulica 1 2380 Slovenj Gradec	T: 02 885 01 00	gpcsd.slovg@gov.si
		F: 02 885 01 02	
SLOVENSKA BISTRICA	Ljubljanska c. 16 2310 Slovenska Bistrica	T: 02 805 07 60	gpcsd.slovb@gov.si
		F: 02 805 07 77	
SLOVENSKE KONJICE	Mestni trg 18 3210 Slovenske Konjice	T: 03 758 08 80	gpcsd.slovk@gov.si
		F: 03 758 08 90	
ŠENTJUR	Ulica Dušana Kvedra 11 3230 Šentjur pri Celju	T: 03 746 25 20	gpcsd.sentj@gov.si
		F: 03 746 25 25	
ŠKOFJA LOKA	Partizanska cesta 1d 4220 Škofja Loka	T: 04 517 01 00	gpcsd.skofj@gov.si
		F: 04 517 01 10	

ŠMARJE PRI JELŠAH	Rogaška c. 38 3240 Šmarje pri Jelšah	T: 03 818 16 50	gpcsd.smarj@gov.si
		F: 03 818 16 64	
TOLMIN	Cankarjeva 6 5220 Tolmin	T: 05 388 17 19	gpcsd.tolmi@gov.si
		F: 05 381 00 14	
TRBOVLJE	Mestni trg 5a 1420 Trbovlje	T: 03 563 40 16	gpcsd.trbov@gov.si
		03 563 40 33	
		F: 03 562 93 42	
TREBNJE	Goliev trg 11 8210 Trebnje	T: 07 348 15 70	gpcsd.treb@gov.si
		F: 07 348 15 80	
TRŽIČ	Usnjarska ulica 3 4290 Tržič	T: 04 597 12 00	gpcsd.trzic@gov.si
		F: 04 597 12 01	
VELENJE	Vodnikova 1 3320 Velenje	T: 03 898 45 00	gpcsd.velen@gov.si
		03 898 45 02	
		F: 03 898 45 40	
VRHNIKA	Cankarjev trg 8 1360 Vrhnika	T: 01 750 62 77	gpcsd.vrhni@gov.si
		01 750 62 70	
		F: 01 750 62 80	
ZAGORJE OB SAVI	Cesta zmage 7 1410 Zagorje ob Savi	T: 03 566 02 40	gpcsd.zagor@gov.si
		F: 03 566 02 49	
ŽALEC	Mestni trg 5 3310 Žalec	T: 03 713 12 50	gpcsd.zalec@gov.si
		F: 03 713 12 80	

Podatki o kriznih centrih, varnih hišah in materinskih domovih so dostopni na spletni strani Ministrstva za šolstvo in šport: www.mdds.gov.si